

Utjecaj religije na stvaranje i razvoj yōkaija

Marušić, Gloria

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:610502>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

GLORIA MARUŠIĆ

UTJECAJ RELIGIJE NA STVARANJE I RAZVOJ YŌKAIJA

Diplomski rad

Pula, rujan 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

GLORIA MARUŠIĆ

UTJECAJ RELIGIJE NA STVARANJE I RAZVOJ YŌKAIJA

Diplomski rad

JMBAG: 0303089980, redoviti student

Studijski smjer: diplomski studij japanskog jezika i kulture

Predmet: Uvod u japansku povijest i kulturu

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Japanologija

Mentor: izv.prof.dr.sc. Nataša Visočnik Gerželj

Pula, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Gloria Marušić**, kandidatkinja za magistra Japanologije, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, 13. rujna 2024. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, **Gloria Marušić**, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „**Utjecaj religije na stvaranje i razvoj yōkaija**“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 13. rujna 2024.

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
2. ZNAČENJE POJMA I UVOD U YŌKAIJE	4
3. YŌKAI I KAMI	6
4. RELIGIJE JAPANA.....	7
4.1. Šintoizam.....	7
4.2. Budizam.....	8
5. FOLKLOR I RELIGIJA	9
6. RAZVOJ YŌKAIJA KROZ PERCEPCIJU LJUDI I VJERE.....	12
6.1. Oni.....	13
6.2. Tengu.....	24
6.3. Kappa.....	31
6.4. Tanuki.....	37
6.5. Kitsune.....	43
7. ZAKLJUČAK	51
8. LITERATURA	54
9. SAŽETAK.....	57
10. ABSTRACT	58
11. 論文の要旨.....	59

1. UVOD

Kroz povijesni razvoj religija nije samo služila kao duhovni vodič već i kao osnova za stvaranje i razvoj mitoloških bića unutar japanskog folklor. U bogatom i složenom okviru japanske kulture ovaj fenomen izražajno je ilustriran kroz koncept *yōkaija*, nadnaravnih i misterioznih bića koja pripadaju tradicionalnim narodnim pričama i legendama. Ljudski strah od nepoznatog i neobjašnjivog imao je ključnu ulogu u stvaranju ovih nadnaravnih bića. Često su se ti strahovi manifestirali kroz prirodne pojave, bolesti i druge neobjašnjive fenomene koje su Japanci nastojali razumjeti kroz priče. Međutim, ti strahovi duboko su ukorijenjeni u religijskim tradicijama Japana. Predmet proučavanja ovog rada je kako su religijski utjecaji dviju dominantnih religija Japana, šintoizam i budizam, utjecali na stvaranje i razvoj *yōkaija*. Rad se posebno fokusira na analizu narodnih i religijskih vjerovanja kroz značajne predstavnike ovih nadnaravnih bića, kao što su *oni*, *tengu*, *kappa*, *tanuki* i *kitsune*. Šintoizam, kao izvorna religija Japana, i budizam, koji je uveden u zemlju s azijskog kontinenta, imali su značajnu ulogu u oblikovanju karakteristika i osobnosti ovih bića unutar folklor. Naime, ovi *yōkai* ne samo da odražavaju društvene vrijednosti i strahove, nego i utjelovljuju duhovne koncepte te moralne pouke.

1.1. Ciljevi

Stoga, cilj ovog rada je objasniti odnos između religije i *yōkaija* te kako su vjerovanja i strahovi japanskog naroda kroz stoljeća oblikovali njihovu percepciju, čime su ova bića dobila trajnu važnost u japanskoj kulturnoj baštini.

1.2. Struktura i metodologija

Diplomski rad *Utjecaj religije na stvaranje i razvoj yōkaija* uz uvod i zaključak podijeljen je na sedam dijelova u kojima se analiziraju problemi i prikazuju rezultati analize postojeće tekstualne građe. Poglavlje *Značenje pojma i uvod u yōkaije* uvodi u sam pojam *yōkaija* i prikazuje razvoj njegovog značenja kroz povijesna razdoblja. Za ovo poglavlje korištena je deskriptivna metoda te su analizirani sekundarni izvori, uključujući japanski mitološki tekst poput *Shoku Nihongi* (jap. 続日本紀), te radovi stranih autora kao što su Meyer, Howard i Foster. Za analizu povijesnih razdoblja korišteni su relevantni citati i interpretacije kako bi se prikazao razvoj značenja *yōkaija*. Poglavlje koje slijedi, *Yōkai* i *kami*, ukratko objašnjava značenje pojma *kami* i

problematiku u prepoznavanju razlika između dva navedena izraza. U ovom poglavlju korištena je komparativna metoda za usporedbu izraza *yōkai* i *kami*. Proučene su japanske povijesne zbirke i radovi japanskih folklorista, kao što su radovi Ōnukija, Imaiya i Yanagite Kunija, ali i djela drugih stranih autora poput Fostera i Howarda. Kroz japanske mitove i religijske prakse, posvećena je posebna pažnja tumačenju i prepoznavanju sličnosti i razlika između dva ranije spomenuta izraza. Iduće poglavlje, *Religije Japana*, opisuje dvije dominantne religije Japana, šintoizam i budizam te prikazuje njihove glavne značajke i koncepte. Za ovo poglavlje primijenjena je metodologija povijesno-teološke analize. Istraživani su sekundarni izvori koji analiziraju utjecaj religija na japansku kulturu. Korištena je i metoda sinteze kako bi se prikazala interakcija između budizma i šintoizma, te njihov zajednički utjecaj na oblikovanje religijskog sustava Japana. Nadolazeće poglavlje, *Folklor i religija*, objašnjava kako su religijski principi, narodna vjerovanja i mašta te tradicionalnost folklor oblikovali vjerovanje u *yōkaije*, time stvarajući povezanost između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti japanske kulturne baštine. U ovom poglavlju korištena je metoda analize tekstualne građe te sinteza pročitanoj kako bi se proučio ranije spomenuti utjecaj folklor i religijskih vjerovanja na *yōkaije*. Analizirani su radovi stranih autora poput Bakera, Freemana, Fostera i drugih, koji se u svojim djelima bave japanskim folklorom, religijskim tradicijama i vjerovanjima u *yōkaije*. Ovi izvori korišteni su za interpretaciju kulturnih i religijskih elemenata koji su oblikovali vjerovanje u *yōkaije*, omogućujući dublje razumijevanje povijesnog razvoja i sinkretizma između religijskih tradicija i narodne mašte u Japanu. Sljedeće poglavlje, *Razvoj yōkaija kroz percepciju ljudi i vjere*, prikazuje kako su se narodna vjerovanja i religijski koncepti primjenjivali te oblikovali i razvili istaknute *yōkaije*. Ovo poglavlje temelji se na metodi studije slučaja gdje su detaljno analizirani pojedini *yōkai* poput *oni*, *tengu*, *kappa*, *tanuki* i *kitsune*. Svaki od ovih *yōkaija* proučavan je kroz sekundarne izvore, koji obuhvaćaju radove raznih stranih autora koji se bave japanskim narodnim pričama, *yōkaima* i religijom. Analiza tih djela korištena je da bi se razumjelo kako su se osobnosti i značenja *yōkaija* razvijali kroz vrijeme. Primijenjena je i metoda sinteze kako bi se objasnio utjecaj društva i religije na percepciju ovih nadnaravnih bića. Kroz rad nastoji se prikazati kako je međusobna povezanost religijskih uvjerenja, koncepata i narodnih vjerovanja oblikovala i razvila navedene *yōkaije*. Ujedno, svi citati u radu vlastiti su prijevod.

2. ZNAČENJE POJMA I UVOD U YŌKAIJE

Riječ *yōkai* (jap. 妖怪) bilježi se pomoću dva *kanjija*, kako tvrdi Meyer (2012: 13), prvi dio *kanjija* 妖 znači „privlačan“, dok drugi dio 怪 označava „čudno“. Howard (2011: 6) navodi da se „*yōkai* može definirati kao „čudovište“, „duh“, „vilenjak“, „demon“, „fantom“, „fantastično biće“, „niže božanstvo“, ili, još neodređenije, kao bilo koje neobjašnjivo iskustvo ili tajanstvena pojava“. Stoga se može reći da su *yōkai* bića koja su duboko ukorijenjena u japanski folklor, ali zbog njihove složene prirode teško ih je definirati. Svaki pokušaj njihovog definiranja dovelo bi do odmaka od njihova značenja i stvorila bi se predodžba o tome što su zapravo *yōkai*.

Yōkai se prvi put spominju u japanskom mitološkom tekstu *Shoku Nihongi* (jap. 続日本紀; 797. godine), gdje Foster (2015: 19) tvrdi da je carski dvor održao ceremoniju pročišćenja zbog mističnih, nesretnih događaja, drugim riječima *yōkaija*. Kroz različita povijesna razdoblja u Japanu, razvila su se višestruka značenja i nazivi za ova neobjašnjiva bića.

U razdoblju Heian (794.–1185.), Foster (2015: 15) objašnjava da se razvio pojam *mono no ke* (jap. 物の怪) za tumačenje „stvari“ koje su strašne i neobjašnjive. *Mono* označava „duhovne ili neodređene stvari“, dok *ke* znači nešto „misteriozno“ ili „uznemirujuće“. Nadalje, autor navodi da se izraz *mono no ke* može opisati kao „osjećaj jezivosti i misterije.“ U tom razdoblju ovaj pojam se koristio, kako je ranije spomenuto, za „stvari“ koje su strašne i misteriozne, što sugerira na nešto daleko, nedostižno s namjerom da naudi. Izraz prikazuje samu prirodu *yōkaija*, odnosno njihovu tajanstvenost. Također, u istom razdoblju razvio se još jedan izraz koji je označavao opasnost i strah, a to su bili „*oni*“ (jap. 鬼). *Oni* su bili osnovni naziv za sva demonska i prijeteća stvorenja, koja su obično, ali ne uvijek, bila ljudskog oblika. Nadalje, tijekom razdoblja Edo (1603.–1868. g.), počeo se koristiti novostvoren izraz u raznovrsnim kontekstima, to su bili *bakemono* (jap. 化物). *Bakemono* se općenito prevodi, kao „stvar koja se mijenja“ ili „stvar koja mijenja“. Kako i sami naziv implicira, glavna karakteristika *bakemono* bila je sposobnost preobrazbe, što pruža uvid u duboku povezanost tih stvorenja s mnogobrojnim *yōkaima* koja su poznata danas. Međutim, tek tijekom Meiji razdoblja (1868.–1912.), su *yōkai* postali glavni naziv za sve neobjašnjivo. (Foster, 2015: 17–19)

Općenito govoreći, *yōkai* postoje u svakom razdoblju, a njihov nastanak teško je precizno utvrditi jer su plodovi izvanredne ljudske mašte. Kako je ranije objašnjeno, *yōkai* su bića tajanstvene prirode, zbog čega ih je teško definirati. Iz tog razloga Japanci su, okruženi svijetom punim neobjašnjivih pojava i vođeni svojim religijskim vjerovanjima, stvorili ova fiktivna bića. Ōnuki (1998: 81) u svom radu navodi da „okolina koja okružuje ljude, bilo da je prirodna ili umjetna, ima potencijal da postane objekt straha, odnosno 'predmet opreza i tjeskobe', a taj strah potiče ljudsku maštu da stvori nadnaravna bića i stvori kulturu zajedničke iluzije.“ Nadalje, navodi da „nadnaravni fenomeni ili bića povezani sa strahom jesu *yōkai*.“ Autor želi reći da su *yōkai* bića proizašla iz mašte Japanaca, oblikovana strahom.

Ova mitska bića koja su duboko ukorijenjena u japanskoj kulturi i koja su oblikovana strahom, kao što je već spomenuto, ali i ljudskom maštom, bili su predmet istraživanja i fascinacije tijekom raznih povijesnih razdoblja Japana gdje su mnogi istraživači i autori pridonosili razotkrivanju njihovih tajni. Prvi značajan istraživač *yōkaja* bio je Sekien Toriyama (1712.–1788. g.) koji je svojim radom *Gazu hyakkiyagyō* (jap. 画図百鬼夜行; 1776. g), a prevodi se kao *Ilustrirana noćna povorka stotinu demona*, postavio temelje za razumijevanje i kategoriziranje *yōkaija*. Time je pružio slikovit prikaz i opis ovih nadnaravnih bića koja su do tada postajala uglavnom u usmenoj predaji. Toriyamin rad nije samo sačuvao ove legende već ih je i popularizirao, učinivši ih sastavnim dijelom japanskog folklora. U kasnijem razdoblju, budistički filozof Inoue Enryō (1858.–1919. g.) uveo je znanstveni pristup proučavanju ovih bića. U svom djelu *Yōkaigaku* (jap. 妖怪学), odnosno *Studija o Yōkaima*, Enryō je nastojao objasniti *yōkaije* kroz perspektivu racionalnosti i filozofije. Autor je smatrao da su ova nadnaravna bića psihološki fenomeni i proizvod straha te iracionalnih uvjerenja. Njegov rad označio je prijelaz od misterioznog prema znanstvenom razumijevanju *yōkaija*. Nadalje, osnivač japanske folkloristike Yanagita Kunio (1875.–1962. g.) proširio je proučavanje ovih mističnih bića kroz istraživanje narodnih priča i vjerovanja. U svojem najpoznatijem djelu *Tōno Monogatari* (jap. 遠野物語), koji se prevodi kao *Priče o Tōnu*, dokumentirao je priče iz ruralnog Japana, uključujući brojne legende o *yōkaima*, Yanagita je kroz svoje djelo pružao glas seljacima i njihovim mitovima, čime je osnažio ulogu *yōkaija* u svijesti japanskog naroda. (Foster, 2015: 48–60). Razvoj *yōkaija* kroz navedena djela istaknutih istraživača pokazuje kako su se ova nadnaravna bića preobrazila iz strašnih i nadnaravnih fenomena u predmet

znanstvenog i folklorističkog istraživanja, čime su *yōkai* postali neizostavan dio japanskog identiteta i kulturne baštine.

3. YŌKAI I KAMI

Važan pojam povezan s *yōkaima* je *kami* (jap. 神), a znači bog ili božanstvo. Naime, kako Foster (2015: 19–20) napominje, iako se *kami* štuje u Japanu, on ne posjeduje sve izvanredne osobine koje posjeduju bogovi u monoteističkim religijama. Odnosno, za razliku od monoteističkih religija, gdje postoji samo jedno vrhovno božanstvo, *kami* se može smatrati svetim i božanskim bićima ili duhovima koji borave u svim aspektima prirodnog svijeta.

Gledajući na povezanost *yōkaija* s *kamijima*, granica između dvoje je nejasna. Najstarija zabilježena povijest Japana koja datira iz 8. st., ne govori mnogo o *yōkaima*, ali daje uvid u to kako su Japanci od davnina bili povezani sa nadnaravnim. Povijene zbirke *Spisi drevnih događaja* (jap. *Kojiki* 古事記, iz 712. g.) i *Japanske kronike* (jap. *Nihon shoki* 日本書紀, iz 720. g.) sadrže razne povijesne i nadnaravne događaje, uključujući i mit o stvaranju Japana koji prikazuje kako je Japan stvoren kroz djela misterioznih i natprirodnih bogova, pri čemu se naglašava neraskidiva povezanost japanskog naroda s tim božanstvima. (Howard, 2011: 8). Stoga se može vidjeti kako su spomenuti bogovi duboko ukorijenjeni u drevnoj japanskoj svijesti i prihvaćeni kao nesumnjiva stvarnost.

Naime, kako autor navodi, „među različitim božanstvima koja uzimaju oblik u mitu o stvaranju prikazivali su se blagonakloni i zlonamjerni aspekti među njima.“ Kako je ranije spomenuto, razlika između *kamija* i *yōkaija* je poprilično nejasna. Oba bića, iako su na neki način različita dijele neke slične karakteristike. Oboje su neodređene sile ili pojave koje se privremeno prikazuju, a zatim nestaju. Također, oba bića mogu prikazivati dobre i loše osobine, ali za razliku od *kamija*, *yōkai* su skloniji nestašlucima. Međutim, postoje razne teorije o povezanosti ova dva bića. Ōnuki (1998: 81–82) tvrdi da su *yōkai* povezani s negativnom stranom *kamija*. Odnosno, kako autor navodi da su *yōkai* „negativna kategorija unutar svijeta *kamija*.“ Nadalje, Imai (2019) smatra da su *yōkai* čudovišna stvorenja koja oponašaju božanstva. Autor smatra da *kamiji* mogu uzrokovati dobre ili loše stvari, ovisno o percepciji iz koje su gledane te ovisno o tome

jesu li predmet vjere ili ne određuje njihovu osobnost i pojavu. Drugim riječima, ako biće postane predmetom vjere ono se odnosi na boga ili *kamija*, dok u suprotnom se smatra *yōkaijem*. S tom teorijom slagao se i utemeljitelj folkloristike u Japanu, Yanagita Kunio koji je smatrao da su *yōkai* jednaki *kamijima*, ali da su se tijekom vremena „pogoršali“, što ih je dovelo do oduzimanje titule *kamija* i pretvoreni su u manja božanstva. Prema Yanagitovoj teoriji može se pretpostaviti da su *yōkai* bića koja ne dostižu status božanstva, kao što je to objasnio Foster citirajući antropologa i folklorista Komatsu Kazuhikoa (1947.–dan-danas), „*yōkai* su „neštovani *kamiji*“, dok su *kamiji* „štovani *yōkai*“.

Kroz ranije objašnjene teorije može se vidjeti da je duboki utjecaj na povezanost između *yōkaija* i *kamija* imala religija. Kroz religiju, kako Howard (2011: 17) ističe, smanjuje se ili ublažava strah od *yōkaija*, kako je u prijašnjem poglavlju spomenuto, Japanci su stvorili ova fiktivna bića, odnosno *yōkaije* kroz manifestaciju straha, što je *yōkaima* ujedno dalo mogućnost da evoluiraju u *kamije*, mijenjajući tako svoju negativnu konotaciju u pozitivnu i postajući predmetom štovanja. Odnosno, religija igra ulogu u ovoj transformaciji, smanjujući strahove oko *yōkaija* jer pruža ljudima okvir za razumijevanje tih nadnaravnih bića u drugačijem svijetlu.

Iz objašnjenog, može se zaključiti da je povezanost između *yōkaija* i *kamija* teška za definirati, a razlika tih dvaju bića ovisila je o percepciji i interpretaciji ljudi kao i utjecaju religije.

4. RELIGIJE JAPANANA

Japan je zemlja s bogatom religijskom tradicijom. On nema dominantnu religiju već je japanski sustav vjerovanja pretežno obilježen suživotom i ispreplitanjem budizma i šintoizma, kao i drugih religija, ali u manjoj mjeri, poput kršćanstva, taoizma i ostalih vjera. Sve one doprinose kulturnoj i duhovnoj baštini zemlje.

4.1. Šintoizam

Japanski sustav vjerovanja, kao što je ranije spomenuto, karakteriziran je preplitanjem dviju dominantnih religija, od kojih je jedna šintoizam. Šintoizam je izvorna i animistička japanska religija koja je duboko ukorijenjena u štovanju prirode, odnosno svih bića i stvari koje je nastanjuju i utjelovljuju. Za razliku od budizma, koji u središtu ima Budu,

šintoizam nema središnjeg duha ili objekt šovanja, odnosno nema vlastitu ikonografiju. Šintoizam proizlazi od riječi *shintō* (jap. 神道), koja se prevodi kao „put bogova ili put *kamija*“, ali naziv se u Japanu tek počeo koristiti kada je uveden budizam. Točnije, kako Piggott (1969: 42) ističe, naziv se počeo koristiti kako bi se razlikovala stara i nova vjerovanja. Drugim riječima, naziv „šintoizam“ stvoren je kao sredstvo za razlikovanje tih dviju religija te kako bi se očuvale i ustanovile tradicije i rituali povezanih s domaćim šovanjem *kamija*. Nadalje, autorica objašnjava da zbog sukoba između religija, budistički redovnik Kōbō Daishi (774.–834. g.) stvorio je sustav *ryōbu shintō* (jap. 兩部神道), odnosno „šinto s dva lica“ kako bi budizam i šintoizam mogao istovremeno postojati.

Na koncepte šintoizma uvelike je utjecao budizam, on se integrirao s postojećim šintoističkim praksama i ponekad ih modificirao. Prema Freemanu (2010: 6), šintoizam je usmjeren na život u ovom svijetu, umjesto pripreme za idući. Naime, kako Piggott (1969: 42) ističe, šintoizam prihvaća zagrobni život, ali ne uključuje moralno poučavanje. Nagrade i kazne u zagrobnom životu, autorica objašnjava, pojavile su se s budizmom. Umjesto definiranih molitvi, šintoizam se sastoji od rituala koji posreduju između ljudi i duhova, kao i obreda pročišćenja, koji nisu izmakli utjecaju budizma. Međutim, ono autohtono šintoizmu je njegovo šovanje prirode. Temeljni aspekt šintoizma je animizam. Foster (2015: 86) navodi „animizam se može definirati kao vjerovanje da u ovom svijetu postoji mnogo vrsta osoba, od kojih su samo neke ljudske.“ Drugim riječima, spomenuto ranije, glavno obilježje šintoizma je njegova povezanost s prirodom i njegovo vjerovanje da sve što nas okružuje može imati *kamija*. Baker (2024: 37) objašnjava, šintoizam je tijekom stoljeća bio podložan raznim utjecajima, među kojima je bio i budizam. Unatoč tim utjecajima, šintoizam je zadržao svoje temeljne duhovne elemente koji se i dan-danas manifestiraju u različitim oblicima. Od lokalnih običaja do suvremenih domorodačkih pokreta, šintoizam čuva šovanu duhovnu baštinu koja duboko povezuje japanski narod s njihovim korijenima. Naime, osim šintoizma, budizam je također utjecao na očuvanje duhovnog šovanja. Stoga se može zaključiti da kroz ove religije, duhovne vrijednosti i prakse utječu na način na koji Japanci percipiraju i integriraju sa svojom duhovnom i kulturnom baštinom.

4.2. Budizam

Druga dominantna religija u Japanu je budizam. Budizam je religija i filozofija, koja je nastala u Indiji u 6. st. pr.Kr. Freeman (2010: 6) ističe da se religija proširila diljem Azije,

ali da je u Japan stigla tek tijekom razdoblja Asuka (538.–710.g.). Također, šireći se azijskim kontinentom, budizam je postao jedan od glavnih svjetskih duhovnih tradicija, prilagođavajući se raznim kulturnim kontekstima i uključujući razne lokalne folklorne priče i vjerovanja. Budizam se temelji na učenjima Bude, osnivača budizma, pri čemu autor objašnjava, religija zagovara ideje o odbacivanju želja kako se ne bi dovelo do patnje, odnosno, oslobađanju od želja kroz prosvjetljene, poboljšanje samog sebe i reinkarnaciji. Također, Baker (2024 :38) ističe još neke od budističkih principa, poput karme i zagovaranju protiv nenasilja. Naime, može se reći da je glavna karakteristika budizma prosvjetljenje što se očituje u preobrazbi. Kako Freeman (2010: 7) navodi „Buda je poučavao da ništa u ovom svijetu nije stabilno, nijedna forma postojanja nije ništa više od promjene.“ Drugim riječima, Buda je poučavao da su promjena i prolaznost ključni elementi postojanja. Prema tome, najbolji oblik postojanja je preobrazba, što se odražava u mnogim aspektima budizma, ali i što se može vidjeti u *yōkaima* jer njihovo postojanje je obilježeno preobrazbom.

5. FOLKLOR I RELIGIJA

Vjerovanje se može manifestirati kroz razne oblike poput usmene predaje, priča, urbanih legendi, mitova i drugih, što svi se oni mogu kategorizirati u jedan pojam, a to je folklor. Baker (2024: 1) navodi „folklor se odnosi na tradicionalna vjerovanja, mitove, priče i prakse koje dijele članovi određene zajednice, često prenošene usmeno s koljena na koljeno“. Općenito, folklor je pojam koji je teško precizno definirati, iz razloga što on obuhvaća širok spektar kulturnih izraza. On predstavlja zajedničke vrijednosti, povijest, društvene norme i običaje jednog naroda. Iako, folklor služi za očuvanje kulturne baštine naroda, on također pruža okvir za interpretiranje i razumijevanje svijeta oko njega. Odnosno, on ne daje samo prostor za razumijevanje kulture jednog naroda već i uključuje sve elemente koji su je oblikovali, time nudeći objašnjenja za pojave koje su izvan dosega ljudskog razumijevanja.

Japanski folklor je izuzetno bogat i čudesan, a razlog leži u tome što je od samog početka, odnosno od svoje povijesti, bio duboko povezan s prirodom i svojim korijenima. Također, zbog složenih kulturnih i povijesnih elemenata koji su se razvijali kroz stoljeća i oblikovali ga. Freeman (2010: 6) smatra da je japanski folklor nastao po

uzoru na narod Ainu koji je migrirao i naseljavao cijeli Japan tijekom razdoblja Jōmon (14000.–300. pr. Kr.). Autor tvrdi da je religija naroda Ainu bila animistička te je njihov folklor bio obogaćen čudnim bićima. Jedna od temeljnih značajki folklor naroda Ainu je što poput tradicija šintoizma koje su poštovane u Japanu, da se vjeruje u to da sve što nas okružuje ima *kamija*. Freeman (2010: 33) navodi „kada jedan narod osvoji ili asimilira drugi, kultura prvobitnog naroda rijetko je potpuno uništena“. Drugim riječima, božanstva, prakse i običaji prvobitne kulture ne nestaju u potpunosti već nastavljaju živjeti u tajnosti. Također, to se odnosi i na stare obrede i rituale prvobitnog naroda, iako su djelomično zapamćeni, neki dijelovi se pamte i prenose generacijama.

Osim utjecaja naroda Ainu i njihovih vjerovanja, službene japanske religije poput šintoizma i budizma također su duboko oblikovale japanski folklor. Baker (2024: 3) smatra da su folklorne tradicije Japana proizašle iz šintoizma i njezinih animističkih pogleda. Može se primijetiti iz ranije objašnjenog da je ta zajednička percepcija štovanja prirode omogućila lakše ujedinjenje elemenata folklor naroda Ainu u koncept šintoizma. Nadalje, autor navodi „ovaj pogled stvorio je bogatu strukturu narodnih vjerovanja usredotočenih na poštovanje duhovnih sila prirode“. Mnoge japanske narodne priče, legende i mitovi stvoreni su oko koncepta *kami* te kako autor objašnjava, one su služile da narod pouči da se prema tim „duhovima“ odnose s poštovanjem kako bi se pridobili božanski blagoslovi ili izbjeglo prokletstvo. S druge strane, japanski folklor, bio je obogaćen i oblikovan budističkim utjecajima. Premda, kako Baker (2024: 5) objašnjava, iako je Japan prihvatio budizam kao svoju službenu religiju, izvorne folklorne tradicije koje su bile temeljene na šintoizmu i dalje su ostale i oblikovale se zajedno s budističkim učenjima. Nadalje, autor tvrdi da su se budistički bogovi kao i đavoli integrirali u domaći panteon Japana, što je rezultiralo tome da lokalni šintoistički *kamiji* poprime budističke karakteristike. Dakle, kao što su se šintoistički *kamiji* razvijali pod utjecajem budizma, tako su i *yōkai* prošli kroz proces sinkretizma, obuhvaćajući karakteristike oba religijska sistema.

Može se reći da su šintoizam i budizam obogatili i oblikovali japanski folklor naime, glavnu ulogu u njegovom stvaranju imao je i narod. Kroz svoju svakodnevicu, običaje, religiozne prakse, iskustva i maštu, oni su pridonijeli razvoju narodnih priča, legendi i rituala. Ujedno, s time oni su imali važan utjecaj na porijeklo vjerovanja u *yōkaije*. Gledajući na prisutnost *yōkaija* u folkloru, oni su često smješteni unutar neke vrste priče, a kako je ranije u poglavlju objašnjeno vjerovanje se može manifestirati

kroz razne oblike uključujući i narodne priče. Foster (2015: 33) tvrdi da osim što se *yōkai* mogu pronaći unutar legendi ili priče također mogu biti subjekt neke glasine ili kraće anegdote. Naime, glavni poticaj za razvoj takvih vjerovanja bio je, kako je ranije objašnjeno, narodni strah. Veći dio straha proizlazi iz činjenice što su *yōkai* misteriozna bića. (Howard 2011: 14) Howard navodi „ponekad s oblikom koji je zamagljen nepotpunim opisima, a ponekad zbog nedostatka fizičkih detalja ovi *yōkai* se oslanjaju na *fushigi* (jap. 不思議, misteriozno) kako bi stvarali i održavali svoju moć nad ljudskim umovima“. Drugim riječima, zahvaljujući raznolikosti priča i legendi koji su ljudi stvarali kroz stoljeća, *yōkaima* je omogućena i očuvana njihova moć i utjecaj u folkloru. Također, narodna vjerovanja manifestirana u obliku priče imale su različite svrhe. Prema Bakeru (2024: 73), narodne priče postojale su kako bi objasnile čudne događaje u svijetu prirode te kako bi se sačuvali dijelovi mudrosti koje se prenose kroz stoljeća.

Folklorna vjerovanja o *yōkaima* stvaraju snažnu vezu između prošlosti i sadašnjosti u japanskoj kulturi, naglašavajući trajnu prisutnost tih misterioznih bića u zajedničkoj svijesti. Drugim riječima, kroz priče, legende, ali i kroz ostale oblike vjerovanja, koji su stvoreni kroz utjecaje religija i japanskog naroda, *yōkai* prikazuju kako prošlost može utjecati na sadašnjost, ali istovremeno dati i temelje za stvaranje budućnosti, što se očituje u glavnoj značajki folkloru, tradicionalnosti.

Jedan od temeljnih aspekta folkloru je tradicionalnost koja je poveznica prošlosti sa sadašnjosti i budućnosti zajednice. Foster (2015: 11) navodi da je tradicionalnost „upućivanje na ponašanja i vjerovanja koja su obogaćena posebnim značenjem ili vrijednošću u sadašnjosti zbog osjećaja kontinuiteta s prošlošću, ali i s budućnošću“. Drugim riječima, tradicionalnost koja sadrži svoje korijene u prošlosti omogućava zajednici da se poveže s njom u sadašnjost te da pomoću nje gradi nove kulturne izraze u budućnosti. Promatrajući tradicionalnost kroz vjerovanja o *yōkaima*, može se razumjeti kako su oni alat za očuvanje i prenošenje tradicije kroz generacije. Ujedno, kroz njih japanski narod može interpretirati i razumjeti prirodne fenomene koji ih okružuju. Odnosno, usmene predaje i urbane legende koje pričaju o *yōkaima* prikazuju očuvani svjetonazor japanskog naroda. Također, one im omogućuju da u sadašnjosti prepoznaju moralne i etičke vrijednosti koje su prenošene generacijama.

Od davnina Japanci su vjerovali u nadnaravno. Naime, vjerovanje u *yōkaije* nije bilo stvoreno samo kroz utjecaje religija već je bio i odraz narodne mašte. Nesumnjivo,

šintoistički i budistički principi su pridonijeli oblikovanju priča o *yōkaima*, ali su svakodnevna iskustva ljudi, kao i njihova mašta koja je proizlazila kroz emocije straha također, značajno pridonijela nastanku vjerovanja u ta misteriozna bića. Ujedno, još jedna važna značajka koja je pridonijela razvoju vjerovanja u *yōkaije* je tradicionalnost. Ova temeljna značajka folkloru prikazuje interakciju ljudi s tim nadnaravnim bićima kroz prošlost, sadašnjost, ali i budućnost. Odnosno, kroz narodna vjerovanja, *yōkai* postaju poveznica između starog i novog, pokazujući kako sjećanja i iskustva ljudi mogu oblikovati budućnost kroz očuvanje i interpretiranje tradicije. Prema Fosteru (2015: 12) povezanost između prošlosti i sadašnjosti jedna je od sila koja omogućuje stvaranje i kontinuirano oblikovanje *yōkaija* kroz vrijeme.

6. RAZVOJ YŌKAIJA KROZ PERCEPCIJU LJUDI I VJERE

Razvoj *yōkaija* kroz percepciju ljudi i vjere predstavlja složenu i dinamičnu priču japanskog folkloru i religije. Ova misteriozna bića koja su duboko ukorijenjena u narodnim predajama i mitovima odražavaju promjene u društvenim vrijednostima, iskustvima, stavovima i religijskim uvjerenjima tijekom različitih povijesnih razdoblja. Kroz stoljeća, šintoizam i budizam, kao i sam japanski narod, značajno su utjecali na percepciju i karakteristike ovih nadnaravnih bića. U ovom poglavlju, prikazat će se kako su navedene religije i vjerovanja ljudi pridonijele stvaranju i razvoju *yōkaija* poput *onija*, *kappe*, *tengua*, *tanukija* i *kitsunea*. Navedeni *yōkai* kao najpoznatiji i glavni predstavnici ovih nadnaravnih bića, svojom značajnom ulogom u japanskom folkloru pružaju uvid u različite aspekte utjecaja religija. Svaki od njih utjelovljuje specifične elemente šintoističkih i budističkih vjerovanja. Oni su važni primjeri kroz koje se može vidjeti kako su vjerovanja, religijske prakse i kulturne norme u Japanu doprinijele razvoju i preobrazbi drugih mitoloških bića i njihovih priča. Stoga, njihovo proučavanje omogućuje dublje razumijevanje složenosti japanske mitologije i religijske simbolike. Također, prikazati će se kako su tradicije šintoizma i budizma, kao i rituali i moralne pouke oblikovali navedene *yōkaije*, pretvarajući ih iz strašnih ličnosti u složene simbole koji odražavaju duboku povezanost između ljudi, prirode i nadnaravnog svijeta.

6.1. Oni

Jedna od najpoznatijih vrsta *yōkaija* u japanskom folkloru su *oni* (jap. 鬼). Kako je ranije u radu objašnjeno, *oni* prije nego što su se razvili u posebnu vrstu *yōkaija* bili su opći pokazatelj svih čudovišnih i nepoznatih bića. Odnosno, bili su općenito zamijenjeni za *yōkaije*. *Oni* su se pojavljivali u izrazu *hyakkiyagyō* (jap. 百鬼夜行) koji se prevodi kao „noćna povorka stotinu demona“ tijekom razdoblja Heian te *kanji* koji je predstavljao ta bića bio je izgovoren kao *ki*, umjesto *oni*.“ (Foster, 2015: 118–119) Autor tvrdi da su u povorci *oni* bili prikazani ne samo kao čovjekoliki demoni, već i čudovišna bića svih oblika i veličina. Naime, s vremenom su se razvili u vrstu *yōkaija* koja je danas vrlo popularna.

Općenita slika ovih zastrašujućih divovskih bića može se opisati, kako Reider (2010: 7) objašnjava, kao demoni čija koža može biti raznih boja, najčešće crne, crvene, žute ili plave boje. Na čelu im izbijaju jedan ili dva roga od goveda te imaju velika usta s izraženim očnjacima. Slabo su odjeveni, noseći na sebi samo pregaču napravljenu od tigrove kože. Autor smatra da kombinacija roga od goveda i koža tigra potiče iz drevnog narodnog vjerovanja te je nastala iz igre riječi *ushitora* (jap. 丑寅). *Ushi* (jap. 丑, govedo) označava smjer trideset stupnjeva istočno od pravog smjera, odnosno sjever-sjeveroistok, a *tora* (jap. 寅, tigar) predstavlja smjer trideset stupnjeva prema sjeveru od istoka. Sam izraz, Reider tvrdi, povezuje se s konceptom *kimon* (jap. 鬼門), koji se prevodi kao „*onijeva* vrata“ ili „vrata demona“ te predstavlja zloslutan smjer iz kojeg dolaze zli duhovi. Iz tog razloga, rogovi od goveda i koža od tigra postaju značajna karakteristika u prikazivanju *onija*. Također, autor objašnjava da se ova bića često prikazuju kako nose željeznu palicu koja je korištena za mučenje ljudskih žrtava. Naime, navedeni opis *onija* nije jedinstveni prikaz tih nadnaravnih bića već postoje razne varijacije njihovog opisa, ali određene fizičke karakteristike ostaju prilično dosljedne među tim različitim prikazima. Jedna od tih karakteristika su *onijeve* ruke s tri prsta koje su, kako autor objašnjava, opisane i u zbirci *Priče o vremenima sadašnjosti* (jap. *Konjaku Monogatari*shū, 今昔物語集, iz 1120. g.). U zbirci, *oni* su prikazani s rukama koje imaju samo dva ili tri prsta, dok su im nožni prsti bili dugi s oštrim noktima.

Slika 1 oni

Pored njihovog karakterističnog izgleda, na razvoj i oblikovanje *onija* utjecale su razne religije i kulture, što se odražava u njihovom značenju i funkciji unutar japanskog folklora. Prvotno, gledajući na stvaranje *onija* unutar japanskog koncepta, može se reći da su ova nadnaravna bića nastali, poput ranije spomenutog, kao proizvod straha ljudi. Time, prikazujući šintoistički značaj u oblikovanju i razvoju ovih *yōkaija*, jer kako je ranije u radu objašnjeno, sve što nastanjuje prirodu i kroz njezine razne elemente može biti božanstvo. Reider (2010: 2) fokusirajući se na teorije raznih japanskih istraživača, opisuje nastanak *onija* kroz japansko porijeklo. Autor oslanjajući se na teoriju japanskog učenjaka i istraživača Konda Yoshihira opisao je kako nastanak *onija* proizlazi od straha kojeg ljudi imaju prema uništavajućim snagama fenomenoloških pojava, kao što su munja, grmljavina, oluja i potres. Među ovim prirodnim silama, autor smatra, grmljavina i munja se pripisuju karakteristikama *onija*. Nadalje, Reider pojašnjava da su Japanci izgradili brojna svetišta koja su posvećena božanstvima grmljavina kako bi umirili te prirodne sile i zaštitili se od štete koje se smatraju da bi one mogle prouzročiti. Ta svetišta posvećena bogovima grmljavine su pokazatelji čvrstog straha i poštovanja kojeg su ljudi imali prema ovim prirodnim silama. Pored toga, prema Komatsu (2006: 121), osim prirodnih katastrofa, ljudi su vjerovali da je pojava kuge i epidemije također bilo djelo *onija*. Strah ljudi potaknuo je percepciju *onija* kao uzročnika mnogih neobjašnjivih i zastrašujućih pojava, što je dodatno osnažilo njihovu zloslutnu reputaciju.

Kako bi proširio ovu perspektivu Reider (2010: 3) se osvrće na teoriju japanskog povjesničara i folklorista Wakamorija Tarōa (1915.– 977. g.), autor pojašnjava da su tijekom drevnog Japana stanovnici vjerovali u zle duhove koje obitavaju u planinama. S tom teorijom slagao se i japanski etnolog Orikuchi Shinobu. Kako autor objašnjava i

time prikazuje još jedno obilježje japanskog utjecaja na nastanak i razvoj ovih zastrašujućih bića. Orikuchi smatra da je sama riječ *oni* proizašla iz japanskog jezika 大人 koji se izgovara „oni“ i nosi značenje „divovski ljudi“ koji su živjeli u špiljama. Pored toga, Reider citirajući Orikuchija navodi da „negativni i strašni aspekti *kamija* počeli su se smatrati *onijima*“. Kako je u ranijem poglavlju u radu objašnjeno, jasna granica između *yōkaija*, u ovom slučaju *onija* i *kamija*, ne postoji, ali za razliku od *kamija*, za *onije* se smatralo da nisu bili poštovani. Ujedno, u drevnom Japanu, kako Orikuchi tvrdi, *oni* su se prije uvođenja budizma smatrali varijacijom *tokoyo-kamija*, odnosno *kamija* koji žive u zemlji mrtvih. Također, smatrali su se i *marebitima* (jap. 希人), odnosno stranim putnicima ili *kamijima* koji posjećuju sela i daju blagoslove za vrijeme Nove godine za nadolazeću godinu. Autor pojašnjava da etnolog Orikuchi *onije* poistovjećuje s *marebitima* iz razloga što oni imaju sposobnost pobuditi bliske i drage osjećaje. Drugim riječima, prikazuje se kako *oni* mogu posjedovati dvostruku prirodu, sposobni su izazivati strah, ali istovremeno i prikazivati osjećaj bliskosti. Kroz razne teorije koje autor prikazuje, može se primijetiti da su *oni* u drevnom Japanu bili prikazani kao zlonamjerna bića bez oblika koja donose nesreću, ali koja također mogu sadržavati dvostruku prirodu što ih čini složenim i višeznačnim bićima u japanskoj mitologiji.

Jedan od utjecaja na razvoj *onija* proizlazi iz Kine. Prema Fosteru (2015: 118) riječ se prvi put počela pojavljivati u najranijim japanskim tekstovima poput *Kojikija*, *Nihon Shokija* i različitih lokalnih kronika. U tim drevnim japanskim književnostima pripisivali su se različiti znakovi za ta nadnaravna bića, poput 鬼, 魍魎 i 鬼魅. Može se primijetiti da je među njima znak za *oni* koji se danas koristi. Važno je napomenuti da se zbog izgovora može posumnjati da *oni* potječu iz Japana, ali uistinu njihovo porijeklo, kako je i ranije navedeno, bilo je obilježeno raznim utjecajima. U Kini znak 鬼, Reider (2010: 4–5) objašnjava, označava oblik mrtvog tijela za vrijeme pokopa, koji se događao tijekom dinastije Yin (1500.–770. g. pr. Kr.), stoga je glavno značenje tog znaka bilo mrtvo tijelo. Još jedno obilježje koje prikazuje kako *oni* nose obilježje kineskog utjecaja može se pronaći u izrazu *guǐshén* (kin. 鬼神) koji se prevodi kao „demoni i božanstva“. Reider (2010: 9), oslanjajući se na teoriju japanskog povjesničara umjetnosti Kazuoja Kosugija, objašnjava kako je *guǐshén* bio izvorno kinesko biće koje se kasnije uključio u budistički panteon te, s dolaskom budizma u Japan, pridonio stvaranju vizualne slike japanskog *onija*. Drugim riječima, slika japanskog *onija* nije bila jasno definirana sve do uvođenja kineskih duhovnih

konceptata putem budizma. Uvođenjem kineskih konceptata, Japanci su prisvojili kineske utjecaje i uz male izmjene oblikovali vlastiti prikaz *onija*. Stoga se može reći da je Kina uvela bića s jasno definiranim oblikom i karakteristikama u japanski folklor.

Pored kineske mitologije, još jedan od važnih utjecaja na oblikovanje i stvaranje *onija* imale su i religije budizam i šintoizam. Prvobitno, gledajući na nastanak i razvoj *onija* kroz percepciju budizma, Reider (2010: 10–12) navodi da „iako se može reći da su *oni* isključivi za budistički svemir, budistički utjecaj izuzetno je značajan u svim elementima *onija*.“ Poput ranije navedenog, vizualna reprezentacija ovih zastrašujućih bića došla je s dolaskom Kine putem budizma u Japan te tijekom razdoblja Kamakura (1192.–1333. g.), *oniji* su postali povezani s budističkim konceptima, poput karme. Autor objašnjava da su *oniji* u budizmu prikazani kao kanibalna bića koja potječu iz Indije. Točnije, *oni* se uspoređuju s indijskim bićima poput *yasha* (*Yakṣa* na sanskritu) i *rasetsu* (*Rākṣasa* na sanskritu). U sanskrtskoj i palijskoj književnosti, *yasha* su predstavljali istoznačnicu za devu ili božanstvo te kako autor navodi „ponekad u najvišem smislu, a ponekad u nižem smislu goblina ili strašila“. Iz toga se da primijetiti da *yasha* ima sličnu karakteristiku kao i *kamiji* u japanskom folkloru. Nadalje, *yasha*, poput *onija*, posjeduju izrazito nasilnu prirodu, jer kako autor tvrdi, ova se bića hrane ljudskom životnom energijom i njihovim mesom. Takav prikaz zastrašujućih i smrtonosnih bića, Reider smatra, zastupljen je u Japanu. Poput *yashe*, *rasetsu* poprimaju slične karakteristike. Ono se smatra zlim stvorenjem koje se hrani ljudskim mesom i krvlju. *Rasetsu* se u budističkoj mitologiji smatraju kao izvršitelji kazna nad grešnicima u paklu. Naime, autor smatra da kroz biće *yaksa* se može bolje razumjeti budistički utjecaj na razvoj prikazivanja i nastajanja *onija*. Drugim riječima, *yasha* su bili temelj za kasniji prikaz *onija*, odnosno oni su bili preteča *onija*. Može se primijetiti da ta dva bića dijele slične karakteristike, poput zastrašujućeg izgleda, nasilne prirode i sklonosti prema štetnim djelima. Nadalje, autor objašnjava kako su se tijekom uzdizanja budizma, *yashe* koje su bile prikazane u Vedama, svetim kanonskim tekstovima za brahmanizam, od 1500. do 500. g. pr. Kr., ujedinili u budistički panteon. Preoblikovani i prenijeti u japansku kulturu, *yashe* su se asimilirali s lokalnim vjеровanjima o *onijima*. Budistički svećenici objašnjavali su *onije* s *jakijima*, nižim rangom *yashi*, koji su postali *oniji* i koji su se bunili protiv Budinih učenja. Također, autor objašnjava da kada se opisivao budistički pakao, *oniji* su bili prikazani kao njegovi stražari. Iz tog razloga, japanski narod razvio je vjеровanje u različite vrste *onija* koji su

predstavljali ozbiljnu prijetnju ljudskim životima, ali koji su sa sobom donijeli moralne pouke.

Dakako, karakteristike i prikaz koji su *oniji* usvojili kroz indijska mitološka bića putem budizma dalje se očitavalo na njihov razvoj. U budističkim svicima poznatim kao *jigoku zōshi* (jap. 地獄草紙) iz 12. stoljeća, koji su kako Reider (2010: 38–39) objašnjava, proizvedeni s ciljem religijskog poučavanja da se promatračima tih svitaka pobudi svijest o prisutnosti užasnog pakla, *oniji* su već spomenuto, poprimili ulogu izvršitelja kazni, odnosno mučitelja.

Slika 2 Oni kao izvršitelji kazni

Autor opisuje kako se u sceni *geshin jigokua* (jap. 化身地獄), koja se prevodi kao „pakao raspršenog mesa“ ili kao „pakao transformacije“, prikazuju tri *onija* koja režu ljudsko tijelo na komade na dasci za rezanje. Zatim, drugi *oni* koji sjedeći u blizini slaže izrezano meso na tanjure. Iako opis upućuje na to da se ova zastrašujuća bića pripremaju na gozbu od ljudskog mesa, zapravo se nastoji prikazati kako *oniji* izvršavaju kazne nad smrtnicima grešnicima kroz masakr. Reider smatra kako su grešnici prikazani u *geshin jigokuu* zapravo svećenici koji su prekršili pravilo protiv ubijanja. U tom budističkom konceptu, autor ističe kako se očituje moralni nauk. *Oniji* kao čuvari pakla utjelovljuju budistički koncept karme gdje negativna djela dovode do odgovarajućih posljedica. Time *oniji* služe kao upozorenje pojedincu ili zajednici protiv nemoralnog ponašanja i naglašavaju da djela vođena zlobom i pohlepom rezultiraju patnjom i kaznom.

Razmatrajući koncept karme u budizmu, ističe se priča koja naglašava povezanost između budističkih učenja i *onija*. Piggott (1969: 45–46) navodi:

„Putujući redovnik susreo je *onija* – strašnog po izgledu kao i obično, ali, što uopće nije bilo uobičajeno, bio je u suzama. Zainteresiran i suosjećajan, redovnik je upitao razlog njegove tuge. *Oni* je bio čovjek u svojem prethodnom postojanju jer je tada bio

opsjednut mislima osvete prema neprijatelju, nakon smrti pretvoren je u đavla. U tom stanju imao je svaku priliku osvetiti se svom neprijatelju, ali i potomcima tog čovjeka jer oni imaju mnogo duži životni vijek od smrtnika. Plačući *oni* je upravo ubio posljednjeg člana obitelji i njegove suze nisu bile zbog kajanja za osvetom koju je izvršio, već zbog sažaljenja prema sebi jer će ostatak svog života kao *oni* morati živjeti sa željom za osvetom prema obitelji koja se ne može ispuniti sada kada je obitelj izumrla.“

Priča obuhvaća koncept karme ilustrirajući kroz figuru *onija* kako namjere i postupci pojedinca oblikuju buduća iskustva i doprinose njihovoj patnji. Stoga se iz priče može zaključiti da se nastanak i razvitak *onija* kroz budizam može gledati s perspektivom da *oniji* nisu samo zloslutna bića već i moralni učitelji koji kroz svoja djela i svoju prisutnost pridonose narodu kako bi shvatili važnost moralnog ponašanja te na neki indirektan način vodili narod ka prosvijetljenju. U *onijevoj* transformaciji može se pronaći budistički cilj odnosno, da se kroz razumijevanje karme i vođenjem etičkog života postigne duhovni napredak i prosvijetljene.

Uz budistički utjecaj, šintoizam je također imao ključnu ulogu u razvoju ovih nadnaravnih bića oblikujući ih kroz svoj jedinstven pogled na prirodu i bića koja ju okružuju te kroz razne festivale i rituale koji su im posvećeni. Kao što je ranije spomenuto, jedna od glavnih značajka šintoizma je animizam. Ovaj aspekt šintoizma, kako je ranije navedeno, očitao je u *onijima* kroz njihovo utjelovljenje prirodnih sila. Ujedno, ranije objašnjeno, od davnina Japanci su vjerovali da su *oni* okarakterizirani nadnaravnim moćima koji se očitavaju u prirodnim fenomenima poput grmljavine, munje, potresa i slično. Na primjer, grmljavina se može smatrati manifestacijom *onijevog* bijesa, a potres se može pripisati njegovom nezadovoljstvu. Kroz takvu percepciju može se razmotriti kako su *oni* postali utjelovljenje navedenih fenomena i time prikazali temeljnu značajku šintoističkog vjerovanja, animizam. Drugim riječima, temelj šintoističkog vjerovanja je da se pridaju duhovne karakteristike svim aspektima prirode te se kroz tu filozofiju razvila ideja o tome da su čak i zla bića poput *onija* povezani s prirodom. Iz tog razloga, *oniji* se prikazuju kao simboli negativnih aspekata prirodnog svijeta.

Uz šintoistički, animistički svjetonazor, još jedno obilježje koji prikazuje povezanost *onija* sa šintoizmom nalazi se u ljudskom folkloru, odnosno, u ranije spomenutim ritualima i festivalima koji se posvećuju tim bićima. Baker (2024: 84) objašnjava kako su festivali i rituali neizostavni dio japanskog folkloru. Oni pružaju uvid

u svijest japanskog naroda, odražavajući njihove zajedničke vrijednosti, tradicije i povijest. Kroz ove manifestacije može se pratiti razvoj *onija* u šintoističkoj tradiciji. Najstarije izvedbe posvećene *onijima*, kao i one koje su najviše utjecale na folklorne tradicije, bile su poznate kao *Tsuina*. Ovi rituali, Komatsu (2006: 131–132) smatra, počeli su se izvoditi tijekom razdoblja Nara (710.–794. g.) i Heian. Označavali su ceremonije koje su proizlazile iz Kine sa svrhom da se otjeraju „zli utjecaji“. U njemu su sudjelovali ljudi koji su prikazivali „zle utjecaje“. Odnosno, obučeni u zastrašujuće maske *onija*, sudionici su se kretali kroz zajednicu time prikazujući prisutnost zlih duhova. *Tsuina* je služio kao način za protjerivanje zla i nesreće iz okoline, dok su sudionici bili uključeni u ceremoniju s ciljem pročišćenja i zaštite zajednice. Tako je, kako autor pojašnjava, u carskoj palači ulogu u protjerivanju zla, odnosno *onija*, preuzeo egzorcist, dok je u hramovima koji su provodili novogodišnje ili slične rituale, tu ulogu imala budistička božica milosrđa Bishamonten ili Kannon. Kasnije, rituali *Tsuina* proširili su se do regionalnih hramova gdje su se povezali s razvojem neovisnih vjerovanja i praksi koje su bile vezane uz dobrodošlicu božanstva u različitim područjima. rituali *Tsuina* koji su izvorno bili namijenjeni za protjerivanje zlih duhova i zaštitu zajednice, postali su temelj za stvaranje lokalnih tradicija koje slave i pozdravljaju božanska bića. Time su ovi rituali ne samo oblikovali percepciju *onija* kao zlih i zastrašujućih bića koje treba protjerati, već su također doprinijeli njihovom dubokom uključenju u kulturnu strukturu Japana.

Slika 3 *Tsuina* ritual

Još jedan čest i široko rasprostranjen obred povezan s *onijima* je *setsubun* (jap. 節分). Naziv potječe od riječi *setsu* (jap. 節) koji označava „sezonu“ i *bun* (jap. 分) što znači „podjela“. Foster (2015: 124) objašnjava da se festival obilježava početkom

veljače točnije, trećeg veljače i označava prijelaz iz jednog godišnjeg doba u drugo. Autor pojašnjava da se dan prije *risshuna* (jap. 立春) ili prvog dana proljeća prema starom japanskom kalendaru, naziva *setsubun*. Slično kao što je Badnjak prijelomni trenutak između stare i nove godine u kršćanskoj tradiciji, *Setsubun* predstavlja točku razdvajanja između zime i proljeća. Zbog toga se ovaj festival doživljava kao vrijeme kada se stara godina završava, a nova započinje. Foster navodi „to je pukotina u toku vremena, potencijalno opasna granica između jednog razdoblja i drugog, tijekom koje mogu ući i dobri i loši duhovi“. U tome se odražava priroda *onija* čime se naglašava njihova uloga kao bića koji borave na prijelaznim prostorima i vremenima. Također, to omogućava ovim bićima da prijeđu u ljudski svijet, utjelovljujući mogućnost za njihovim dobroćudnim ili zlonamjernim djelima. Drugim riječima, u toj graničnosti se može primijetiti nepredvidiva priroda *onija* koji mogu donijeti štetu ili zaštitu u ljudski svijet.

Tokuda (2018: 5) tvrdi da su se *oniji* u *setsubunu* počeli pojavljivati tijekom razdoblja Muromachi (1336.–1573. g.). U to vrijeme počeo se izvoditi obred pročišćenja koji odražava šintoistički koncept ritualnog pročišćavanja te koji se povezuje s ranije objašnjenim *Tsuina* ritualom, a uključuje protjerivanje zlih duhova, odnosno *onija*, i sprječavanje zla za nadolazeću godinu. Foster (2015: 125) pojašnjava kako se kroz običaj bacanja graha oko kuće ili kroz prozor uz uzvik „drži zle duhove vani, unesi sreću unutra!“ (jap. *Oni wa soto, fuku wa uchi!*, 鬼は外、福は内!) prikazuje simbolično pročišćavanje zla, dok se priroda ponovno budi. Primjer toga, može se vidjeti u hramu *Rozan* smještenog u Kyotu gdje autor pojašnjava da se izvodi slična ritualna prezentacija u kojoj *oniji* raznih boja izvode ples zastrašivanja te na kraju odlaze poraženi. Nakon *onijevog* odlaska, svećenici hrama bacaju grah posjetiteljima.

Slika 4 *Setsubun*

Festivali i obredi sličnim ovom, koji uključuje ljude obučene u kostime *onija* izvode se diljem Japana. Ujedno, to pridodaje već ranije objašnjenom transformaciji iz nevidljivih zloslutnih bića bez oblika u vidljiv utjelovljen oblik koji pripomaže njihovoj rasprostranjenosti u Japanu. U raznim malim zajednicama, posebno u regiji Tohoku, postoje karakteristične figure u obliku *onija* koje su sastavni dio lokalnih rituala. Jedan od najpoznatijih verzija ovih rituala prema Fosteru (2015: 124) je Namahage. Autor objašnjava da se ovaj ritual, koji se odvija na poluotoku Oga u prefekturi Akita, obilježava oko 15. siječnja na Badnju večer odnosno, na datum poznat kao „Mala nova godina“.

Podrijetlo Namahage tradicije nije poznato. Međutim, kako su se naziv i značajne karakteristike koje su obilježavale *onije* počele širiti među lokalnim stanovništvom, tako su prema Komatsu (2006: 135–136) one počele prenositi i na bića *namahage*. Autor pojašnjava da su u ranom modernom razdoblju odnosno, tijekom razdoblja Edo, *namahage* bili uključeni u koncept *onija* što ih na neki način čini njihovom podvrstom. Ispod bića *namahage* kriju se starije reprezentacije *onija* gdje se smatralo da su *oniji*, kako autor navodi, „divovske duše predaka“. Time se naglašava *onijeva* izuzetna važnost i zastrašujuća prisutnost. Prikazivanje *onija* kao zastrašujućih bića evoluiralo je s vremenom pod utjecajem interpretacija koje ih prikazuju kao degradirane verzije njihovih izvornih mitoloških oblika koji su prvotno bili povezani s *kamijima* u drevnim japanskim vjerovanjima. Ranije je u radu objašnjeno kako su u početku *oniji* u ovom kontekstu smatrani kao općeniti pokazatelj *yōkaija*, a prikazivali su se kao poštovani i cijenjeni „duhovi“, ali se njihova uloga promijenila u nešto zlonamjerno i strašno zbog čega su počeli gubiti poštovanje s kojim su nekad bili povezani. Nadalje autor, oslanjajući se na teoriju Yamaji Kozoa, pojašnjava da *oniji* nisu samo „relikvije poštovanih predaka“ već su oni proizvodi razvijeni iz kombinacije lokalnih vjerovanja u božanstva i ceremonija povezanih s *onijima* iz dominantne kulture Yamata, središta drevne japanske države. Ova teorija, autor smatra, može se primijeniti na tradiciju Namahagea gdje se prikazuje kako su *oniji* postali sastavni dio ceremonijalnih praksi koje imaju korijene u drevnim običajima Japana. Drugim riječima, *oniji* nisu samo relikvije predaka odnosno, nisu samo simbol nekadašnjeg njihovog značenja kao „nepoštovanih kamija“, već oni odražavaju složenu kulturnu sintezu koja je oblikovala japansku duhovnost i rituale, kao što se to prikazuje u tradiciji Namahage.

Običaj Namahage odvija se na način da mladići s poluotoka Oga koji imitiraju *namahage* odnosno *onije* oblače kostime, plašteve koji su napravljeni od slame. Uz to nose rukavice i cipele koji su prekriveni slamom te nose noževe i duge štapove ukrašene bijelim trakama od papira. Maske *namahagea* koji ovi mladići nose su obojene crvene ili plave boje, pri čemu autor napominje, *namahage* putuju u parovima gdje jedan član nosi crvenu, a drugi plavu masku. (Foster, 2013: 305) Reider (2010: 4) objašnjava da kada su mladići pretvoreni u *namahage*, prije nego što pođu na svoj zadatak okupljaju se ispred hrama odnosno, ispred seoskog božanstva, gdje ih svećenik hrama prema šintoističkim načelima ritualno pročišćava. Nadalje, od svog pročišćenja njihova daljnja uloga je hodati snježnim ulicama od kuće do kuće zahtijevajući ulazak. Unutar kuće, traže djecu, vrišteći i tjerajući ih po sobi kako bi ih naučili i upozorili na dobro ponašanje što rezultira time da se djeca preplaše do suza ili se skrivaju iza roditelja. Nakon njihovog zastrašujućeg djela, autor tvrdi, primaju ponude hrane i *sakea*¹ od stanovnika. Zatim ih blagoslivljaju sa srećom za nadolazeću godinu i tako odlaze do idućeg domaćinstva. (Foster, 2013: 302)

Slika 5 *namahage* u paru

¹ *Sake* (jap. 酒) je japansko rižino vino

Slika 6 prikaz namahage u domaćinstvu

Poput ranije objašnjena, *oniji* su oblikovani nepredvidivom prirodom te poput Tsuina rituala kao i u tradiciji Namahage, može se uočiti ta njihova značajka. Reider (2010: 4–5) objašnjava da *namahage*, koji su prisvojili obilježja *onija*, prikazuju strašna bića čiji zastrašujući izgled naglašava njihovu bit. Odnosno, oni se predstavljaju kao bića koja dolaze izvana, iz drugog svijeta. Iz tog razloga *namahage* se pojavljuju u vrijeme kada je označen prijelaz između jedne godine u drugu. Za ljude i njihov uređen život, *namahage* predstavljaju već spomenuto prijeteće vanjsko, nešto što je nepoznato dok se istovremeno mogu povezati s dobrim značajkama odnosno, blagodatima koje nude ljudima. Na taj način, u njima se očituje uloga *onija* gdje se povezuju dva svijeta donoseći sa sobom ne samo strah već i obećanje zaštite za narednu godinu.

Iz objašnjena može se reći da je šintoizam duboko utjecao na stvaranje i razvoj *onija* kroz razne rituale poput Tsuine, setsubuna i Namahagea. Ovi rituali utjelovljuju šintoističke koncepte poput vjerovanja u prisutnost duhovnih sila i obrede pročišćenja kako bi se održala ravnoteža između ljudskog i nadnaravnog svijeta. Kroz Tsuina ritual prikazuje se simboličko izbacivanje *onija* gdje se odražava šintoistička praska pročišćenja i zaštite. Zatim, slično tome, tijekom setsubuna također se pročišćuju prostori od ovih zastrašujućih bića i priziva se sreća, što ponovno prikazuje ranije navedenu šintoističku prasku. Također, kroz Namahage tradiciju ilustrira se dvolična uloga *onija* kao zastrašujućih bića, ali i bića koja pružaju moralnu pouku. Ovi rituali naglašavaju utjecaj šintoizma na percepciju *onija* oblikujući ih u ključne figure

sezonskih ceremonija koje naglašavaju pročišćavanje te cikličnu narav života gdje svaki kraj dovodi do novog početka.

Foster (2015: 118) navodi da „iako postoje različite varijacije, *oniji* se općenito prikazuju u pričama i ritualnim kontekstima kao zlonamjerno natprirodno biće koje prijete ljudima; obuhvaćajući sve što ugrožava ljude i ljudsko društvo“. Drugim riječima, autor smatra da iako postoje razne priče i rituali koji su posvećeni *onijima* i bez obzira na neke od njihovih dobrih značajki, koje autor smatra izuzetima, ovi *yōkai* općenito su obilježeni s negativnim namjerama te će se uvijek promatrati u lošem svijetlu. Ujedno, Komatsu (2006: 118) tvrdi da moderno shvaćanje *onija* predstavlja negativni odraz onoga što se smatra „ljudskošću“. Autor objašnjava da su „koncept i vizualna reprezentacija ovih bića stvoreni kako bi se prikazala kao bića koja stoje izvan ljudskog društva, morala i zakona.“ Gledajući iz tog konteksta, *oniji* simboliziraju sve što je u sukobu s društvenim normama i etičkim vrijednostima pri tome pomažući da se uspostavi i ojača koncept ljudskog bića. Odnosno, zlonamjerna priroda *onija* naglašava važnost društvenih pravila i moralnih principa. Komatsu smatra da su ta bića stvorena sa svrhom da prikazuju suprotnost ljudskosti kako bi se jasnije definiralo i cijeno ono što znači biti čovjek.

Povrh svega, može se zaključiti da nastanak i razvoj *onija* u japanskom folkloru je rezultat utjecaja različitih religija i kultura. Njihov nastanak i razvoj prikazuje kombinaciju prirodnih strahova, kineskih mitoloških koncepata, budističkih moralnih pouka i šintoističkih animističkih vjerovanja. Kroz rituale i festivale, *oniji* su postali cjeloviti dio japanske kulture simbolizirajući ne samo zlo i nesreću već i moralne pouke i povezanost s prirodom. Odnosno, u početku utjelovljujući prirodne strahove i pojave, *oniji* su se razvili kroz religijske i kulturne razmjene i postali složena bića s dvostrukom prirodom koja izazivaju strah te istovremeno nose moralne pouke i pridonose razumijevanju prirodnih i duhovnih sila.

6.2. Tengu

Sljedeći *yōkai* vrlo poznat u Japanu je *tengu* (jap. 天狗). Naziv proizlazi od kineske riječi *tiangou*, od kojeg kineski znak *tian* (kin. 天) označava „nebo“ dok *gou* (kin. 狗) označava „psa“ te u tom smislu riječ se prevodi kao „nebeski pas“ ili „nebeski lovac“. (Foster, 2015: 131) Također, kombinacija navedenih *kanjija* pronalazi se u ranim kineskim tekstovima gdje označavaju meteor ili zvijezdu, ili kako Foster sugerira

„ogromnog meteora u obliku psa“. Međutim, u Japanu riječ *tengu* prvi put se počela pojavljivati u *Nihon shokiju* u kojem autor navodi da je bilo zapisano kako „velika zvijezda pluta od istoka prema zapadu, a čuje se zvuk poput grmljavine“. Redovnici nisu to smatrali meteorskim pljuskom već nebeskim psom čiji zvuk lajanja nalikuje grmljavini. Naime, kako autor ističe, iako se u riječi pojavljuje *kanji* za psa, ovo nadnaravno biće u japanskoj mitologiji se ne podudara s tim opisom.

Tijekom razdoblja Heian su se *tengu* smatrali tajanstvenim, opasnim i zlim bezobličnim duhovima koji stanuju u planinama. Pod utjecajem kineske mitologije odnosno, već spomenutog kineskog koncepta *tiangoua*, *tengu* su se razvili u „nebeske pse“ koji su bili odgovorni za prirodne katastrofe poput potresa, oluja ili ratova. Stoga se može razmotriti da je tijekom razdoblja Heian njihova prisutnost označavala nesreću i kaos te kao bića koja uzrokuju devastaciju. (Foster, 2015: 132) Također, se za *tengu* smatralo da su skloni uznemiravanju redovnika, pustinjaka i običnih ljudi svojim moćima i podvalama. Vjerovanja i promatranja o ovim nadnaravnim bićima, može se pripisati tadašnjem svjetonazoru japanskog naroda gdje su ljudi nastojali pronaći uzroke i značenja iza neobičnih prirodnih pojava. Promatrajući *tengue* kroz taj kontekst, može se reći da su oni simbolizirali neuništivu snagu prirode i njezinu nepredvidivost. Time su *tengu* predstavljali temeljnu vezu između zemaljskih i nebeskih sila te ljudskog nastojanja da se shvati svijet oko sebe. Naime, važno je naglasiti da je nastanak i razvoj *tengua* koji su se razvijali pod utjecajem kineske mitologije znatno drugačiji od onih koji su se razvijali kasnije u japanskoj kulturi. (Imai 2019)

Vrijeme od kasnog razdoblja Heian do razdoblja Kamakure predstavlja značajnu evoluciju u percepciji *tengua*. Kao što je ranije navedeno, tijekom razdoblja Heian *tengu* su se smatrali zlim i problematičnim bićima no s vremenom postupno su postajali sve više povezani s budističkim konceptima. Imai (2019) navodi da „nakon kasnog razdoblja Heian, *tengu* je počeo imati jače značenje kao bića nalik čudovištima koja su bila u suprotnosti s budizmom“. Ova preobrazba prikazuje *tengue* kao bića koji utjelovljuju prepreke duhovnom napretku i prosvjetljenju u što se budizam zalaže. Time oni se povezuju s negativnim ometajućim silama koje su u suprotnosti s principima budizma. Ujedno, se u to vrijeme razvio koncept *Tengu-dō* odnosno, „put *tengua*“. Ovaj koncept odražavao je put za one budističke redovnike ili praktikante koji su se naklonili zlu odnosno, nisu uspjeli nadvladati iskušenja zla. (Foster, 2015: 132–133)

Navedene budističke karakteristike *tengua* odrazile su se kroz nadolazeće razdoblje Kamakura. Autor objašnjava da su *tengui* u ovom razdoblju počeli stjecati jasno definirane karakteristike. Od bezobličnih bića postali su hibridno biće između ptice i čovjeka. Japanski *tengui* su se razvili u dvije vrste. *Karasu tengu*, koji se također naziva *kotengu* i prevodi se kao „vrana *tengu*“, u licu poprima oblik gavrana, a tijelo mu je prekriveno perjem te ima duge kandže umjesto prstiju na rukama i nogama. Ova vizualna reprezentacija *tengua* u obliku ptice, autorica smatra, potječe od hindu-budističkog božanstva Garude, mitskog božanstva nalik ptici koji posjeduje moć preobrazbe odnosno, mijenjanja svog oblika. Stoga se može reći da je ovaj budistički prijenos iz Indije preko Kine u Japan uvelike doprinio ptičjem izgledu i karakteristikama *tengua*. Nadalje, druga vrsta *tengua* koja se s vremenom razvila je *daitengu*. (Ross, 2020: 28) *Daitengu* koji se prevodi kao „veliki *tengu*“ je krilato biće koje je sličniji čovjeku, odjeveno je da nalikuje budističkom redovniku ili nekoj drugoj vrsti vjerskog praktikanta, s dugim i izduženim crvenim nosom. (Foster, 2015: 131) Ovi *tengui* u ptičjem obliku smatrani su reinkarnacijom zlih svećenika koji su kažnjeni zbog svog prevelikog ponosa i pohlepe. (Ross, 2020: 28) U tome se također može očitati kako je budizam značajno utjecao na razvoj *tengua*. Kako je već spomenuto, prikaz *tengua* kao reinkarniranih zlih svećenika ili redovnika, čiji je ponos ili korupcija rezultirala njihovoj transformaciji u natprirodna bića, simbolizira upozorenje protiv odstupanja od budističkih vrijednosti. Ujedno, njihovo preuzimanje izgleda budističkih svećenika povezuje njihov identitet s budističkom tradicijom redovnika. Drugim riječima, *tengu* su bili zamišljeni na način koji asocira na budističke redovnike ili svećenike. To uključuje vizualne i simboličke elemente poput odjeće koju nose ili ponašanja koje ih povezuju sa životom redovnika u budizmu. Iz navedenog, može se primijetiti kako je duboko bila uključena budistička ikonografija i koncept u japanskoj mitologiji. Također, pod tim izgledom odnosno, prikazom *daitengu*, ova su bića najpoznatija u Japanu. (Foster, 2015: 131) Njihov čovjekoliki oblik s naglašenim, izduženim nosom najviše ih karakterizira.

Slika 7 prikaz daitengu i kotengu

Gledajući *tengu* iz perspektive reinkarniranih zlih svećenika ili redovnika koji odstupaju od budističkih principa, može se reći, kako Foster (2015: 133) navodi, da „istovremeno, možemo zamisliti kako bi *tengu* mogli postati snažni simboli autsajdera, predstavljajući pobunjenički, anti-autoritativni duh“. U tom kontekstu, autor sugerira, *tengu* prikazuju sve one koji se suprotstavljaju uvriježenim normama i autoritetima te upravo taj njihov anti-autoritativni duh prikazuje zašto im se pripisuju tajne borilačke vještine. Drugim riječima, kroz borilačke vještine *tengu* simboliziraju moć i samodostatnost onih koji odbijaju slijediti tradicionalne putove, u ovom slučaju principe budizma, i preferiraju vlastite koji su često obilježeni skrivenim metodama. Navedeno se pronalazi u priči o *tengu* i velikom ratniku japanske povijesti Minamoto no Yoshitsune. Autor objašnjava da je Yoshitsune bio mlađi brat Minamoto no Yoritomoa, vođe Genji snaga koje su pobijedile u Genpei ratu (1180.–1185.), velikog građanskog sukoba koji je doveo do osnivanja vlade Kamakure. Nadalje, Yoshitsune kao Genji general bio je poznat po svojim vojnim vještinama kojeg su ga *tengui* naučili dok je kao dijete živio u hramu Kurama (današnjem Kyotu). Ranije spomenuti odnos između *tengu* i Yoshitsune pronalazi se u priči u kojoj Foster (2015:134) navodi:

„Ushiwaka² trenira sam svake večeri u šumovitom području iza hrama Kurama. Neki *tengu* ga primijete tamo i u početku mu zamjeraju na njegovom upadanju u njihovo područje. Ali kada shvate njegovu namjeru za treniranjem kako bi osvetio smrt svog oca, jedan *tengu* oglasi se drugima: „Mi smo poznati pod imenom *tengu* – postoji razlog tome. Mi smo nekad davno bili ljudi, ali proučavajući *dharmu*³ osjetili smo da nema nikoga tko je mudriji i zbog toga što smo postali preponosni, nismo mogli postati Buda i pali smo na put *tengua* [*Tengu-dō*]. Iako nas je ovaj ponos doveo do ovog puta, nema

² Ushiwaka je nadimak kojeg je imao u djetinjstvu prije nego što je postao poznat kao Yoshitsune (Foster, 2015: 134).

³ U budizmu *dharma* označuje učenja i doktrine Bude.

razloga da ne poznajemo sažaljenje. Zato pomozimo Ushiwaki, naučimo ga metodi *tengua* tako da može napasti očevog neprijatelja“.

Slika 8 prikaz hrama Kurama u kojem su *tengu* navodno boravili

Kroz priču može se primijetiti da poput drugih *yōkaija*, *tengu* su također dvosmisleni. Priča prikazuje *tengu* kao bića koja su sposobna za rast i promjenu. Pod utjecajem budizma i *tenguovih* razumijevanja njegovih principa, ova bića se mijenjaju iz vrlo ponosnih i zlonamjernih bića u mudre mentore koji utjelovljuju principe poniznosti, suosjećanja i pravde. Ova preobrazba obogaćuje njihov razvoj, čineći ih ne samo mitološkim bićima, već simbolima stalne borbe i mogućnosti za prosvjetljenje koje zagovara budizam. Stoga, može se zaključiti da tijekom razdoblja Kamakura, *tengu* su se, zadržavajući svoju zlonamjernu reputaciju, također razvila u složenija bića koja preuzimaju ulogu zaštitnika i varalice. Drugim riječima, od njihovih ranijih prikaza kao bića koja uznemiravaju ljude i donose nesreću i kaos postali su bića koja su mudri učitelji i mogu donijeti zaštitu. Time, su ova nadnaravna bića tijekom ovog razdoblja postali simboli ne samo zla, već i mogućnosti za prosvjetljenjem koje se postiže kroz borilačke vještine.

Tijekom razdoblja Edo, *tengu* su se razvili u ranije objašnjenu vrstu *daitengu*. *Tenguova* evolucija od ranije navedenih ptičjih prikaza simbolizira njihov uzvišeni status i moć. Jedan od razloga za njihovu preobrazbu je *tenguovo* sve veće identificiranje s ljudima i njihovim djelovanjem. (Foster, 2015: 135) Kako autor navodi „*tengu* carstvo bilo je čudno ogledalo ljudskog svijeta“ odražavajući ljudske vrline i mane, društvene strukture i moralne dileme. Ono je odražavalo visoko i strukturirano društvo Japana iz razdoblja Tokugawa drugim riječima, razdoblja Edo. U tom društvenom sustavu gdje su klase i društveni status bili jasno definirani, *tengu* su također bili prikazani unutar vlastite hijerarhije. Na vrhu te hijerarhije nalazi *daitengu*,

a podložni njemu bili su *kotegnu* ili *karasu tengu*. U tom smislu, *tengu* su predstavljali pretjeranu verziju ljudskog svijeta u tadašnje vrijeme.

Ujedno, u razdoblju Edo, šintoizam je igrao značajnu ulogu u nastanku i razvoju *tengua*. Foster navodi da „tijekom ovog razdoblja *tengu* je postao sve više povezan s štovanjem prirode i duboko ukorijenjen u sve vrste lokalnih folklornih vjerovanja“. *Tengui* su se često koristili kao objašnjenje za misteriozne događaje u planinama. Autor prikazuje neke od tih primjera poput zvuka padajućeg stabla koje se pripisivalo podvalama *tenuga* i u folklornom vjerovanju nazivalo se „padanje *tengua*“ (jap. *tengu-daoshi*, 天狗倒し). Drugi primjer je glasan smijeh koji odjekuje kroz šumu, a naziva se „smijeh *tengua*“ (jap. *tengu-warai*, 天狗笑い). Ova povezanost između *tengua* i prirode prikazuje ova nadnaravna bića kao posrednike između ljudi i duhovnog svijeta u čemu se odražava šintoistički koncept o duhovnim bićima odnosno, *kamijima* koja nastanjuju prirodni svijet. Ranije je u radu spomenuto kako prema šintoizmu priroda nije samo fizički svijet već je i dom za razne vrste *kamija* koji je nastanjuju. U tom kontekstu, *tengui* su prikazani kao *kamiji* koji povezuju ljudski svijet s duhovnim svijetom prirode, uzimajući ulogu posrednika u interakciji između ta dva svijeta.

Također, *Tengui* su povezani s japanskim planinskim svećenicima poznatim kao *yamabushi*. Ovi svećenici i danas su poznati po svojim magičnim i strogim praksama na svetim planinama. *Tenguova* povezanost s ovim planinskim svećenicima očituje se u tome što se ova nadnaravna bića ponekad smatraju zaštitnicima planina te na njima oni uče i propituju japanski narod o moralnim lekcijama. S druge strane, *yamabushi* kroz svoje asketske prakse traže duhovno prosvjetljenje i dublje razumijevanje prirodnog svijeta koji se odvijaju u istom prirodnom okruženju u kojem borave *tengui*. S obzirom na to da *tengu* borave u planinama, stanovnici ruralnih područja prakticiraju tradiciju prinosa darova prije sječe drveća ili se održavaju festivali u njihovu čast. (Ross, 2020: 28–29) U narodnim vjerovanjima smatra se da drveće sadrži duhove koji mogu biti dobroćudni ili ponekad neprijateljski nastrojeni prema ljudima, stoga ih je potrebno umiriti kako ne bi došlo do negativnih posljedica. Ujedno, *tengui* su se štovali iz razloga što, iako su povezani sa zlom, kako je ranije spomenuto, mogli su ispuniti želju za osvetom te se vjerovalo da praktikanti Shugendō⁴ odnosno *yamabushi* posjeduju moć kako bi izvodili egzorcizme nad *tenguima* što je dovelo do uvjerenja da ovi *yōkai*

⁴ *Shugendō* – japanska duhovna praksa koja uključuje elemente budizma, šintoizma, taoizma i autohtonih narodnih vjerovanja (Encyclopedia Britannica, 2020)

mogu biti kontrolirani po *yamabushijevoj* volji. Štovanje *tengua* preko *yamabushija* stvorilo je vjerovanje u narodu da postoji mogućnost za uspostavljanjem direktne veze s ovim moćnim, ali zlonamjernim *yōkaima*. (Komatsu, 2006: 144) Stoga se može reći da je tijekom razdoblja Edo šintoizam značajno pridonio razvoju *tengua*. *Tengui* koji su nastanjivali planinske krajolike i bili štovani kao zaštitnici prirode prikazuju utjecaj šintoističkog koncepta štovanja prirode. Također, njihova povezanost sa šintoističkim božanstvima odnosno, *kamijima* dala im je „božanski sjaj“ što im je omogućilo da se razviju u posrednike između ljudskog i duhovnog svijeta. Iz tog razloga, *tengui* nisu bili samo bića koje se trebalo bojati zbog njihovih zlih namjera, nego su bili štovani zbog svoje duhovne snage i mudrosti. U tome se očituje njihova dvosmislena osobnost kao moćnih zlikovaca i duhovnih vodiča.

U suvremenom Japanu, ovi *yōkai* zadržavajući svoju mističnost i povijesnu povezanost, postali su simbol lokalnog identiteta. U raznim hramovima i mjestima diljem Japana štuju se i postavljaju kipovi *tengua*. Također, povezanost *tengua* i *yamabushija* odnosno, praktikanata duhovne prakse *shugendō*, nastavlja se i u suvremenom razdoblju. Hramovi su postali središte štovanja *yamabushija* gdje se i dalje provode rigorozne askeze koje uključuju meditaciju pod vodopadima, hodanje po vatri i druge fizički zahtjevne rituale. Ove prakse stvorene su kako bi se ispitala i ojačala duhovna i fizička izdržljivost praktikanata te ih tako povezuju s misterioznom snagom *tengua*. Drugim riječima, *tengu* se razvijaju kroz moderno doba zahvaljujući kontinuiranoj praksi *shugendō* praktikanata te s time oni zadržavaju prisutnost i misterioznu moć ovih *yōkaija* u suvremenom svijetu. (Foster, 2015: 138)

Sve u svemu, može se reći da su *tengui*, kao jedan od najpoznatijih *yōkaija* u japanskoj mitologiji, prolazili kroz značajne preobrazbe tijekom povijesnih razdoblja. Štoviše, religije budizam i šintoizam igrale su ključnu ulogu u njihovom nastanku i razvoju dajući ovim bićima složenost i simboliku. Prvobitno prikazani kao bezoblična, zlonamjerna bića koja sa sobom donose nesreću, pod utjecajem šintoizma i kasnije budizma, pretvorili su se u složenija bića koja utjelovljuju dvosmislene karakteristike zla i duhovnog prosvjetljenja. Preobražaj iz njihovih ranijih prikaza kao „nebeskih pasa“ u hibridna bića ptice i čovjeka te njihova povezanost s budističkim redovnicima i planinskim svećenicima odražava dublju simboliku i važnost *tengua* kao zaštitnika prirode, ali i moralnih učitelja u japanskom folkloru. Ujedno, kroz suvremeno razdoblje, *tengui* nastavljaju biti simboli lokalnog identiteta i duhovne snage.

6.3. Kappa

Još jedan vrlo poznat *yōkai* u japanskoj mitologiji je *kappa* (jap. 河童). Riječ se sastoji od *kanjija* 河 što označava „rijeku“ i *kanjija* 童 što znači „dijete“, a zajedno *kappa* označava „dijete rijeke“. Također, prisutnost vode i oblik sličan djetetu su dva glavna elementa koja obilježavaju *kappu*. Naime, ovo biće ima razne nazive koji su mu pripisani. Osim *kappe*, ovaj *yōkai* naziva se i *kawataro*, *komahiki*, *mizuchi*, *suitengu* i drugim imenima. Razlog raznim varijacijama ovog imena proizlazi iz toga što su brojni nazivi za ovo biće stvoreni u raznim područjima diljem Japana koji imaju vlastite priče o njima. (Howard, 2011: 19–20)

Gledajući na *kappu* kao općeniti izraz za cijeli niz vodenih stvorenja, njegovo najranije dokumentirano pojavljivanje može se vidjeti u *Nihon shokiju*. U ovoj drevnoj zbirci opisano da je 379. godine biće u obliku vodene zmije nazvano *midzuchi* ubijalo putnike u blizini rijeke Kanashima koja se nalazila u provinciji Kibi. (Foster, 2015: 159) Foster (1998: 2) navodi „kad su putnici prolazili tim mjestom na svom putovanju, sigurno su bili pogođeni njenim otrovom stoga je mnogo njih umrlo.“ Može se primijetiti da su se ljudi počeli bojati *kappe* upravo zbog navedene sposobnosti usmrti bilo koga s kim se susretne. Ujedno, to je osvijestilo ljude da postanu pažljivi kada prolaze putevima koji su bili blizu vode. Budući da se smatralo da su to mjesta gdje su *kappe* obitavali te bi i najmanji trenutak nepažnje mogao rezultirati tragičnim susretom s ovim zlonamjernim *yōkaijem*. *Kappine* zloslutne karakteristike povlačenje, ne samo ljudi svih dobrih skupina u vodu, već i životinja. (Howard, 2011: 20–21) U navedenim karakteristikama može se uočiti utjecaj budizma na stvaranje, ali i razvoj *kappe* u ovom drevnom razdoblju Japana. Kroz budističke koncepte karme i moralnih pouka, *kappa* se prikazuje kao vodeni duh koji simbolizira i upozorava ljude na opasnost prirodnog svijeta i posljedice moralnih pogrešaka.

Slika 9 prikaz rijeke iza hrama Jogen-ji koji je navodno bio kappin dom

Naime, osim budizma, značajnu ulogu u razvoju ovog *yōkaija* tijekom drevnog Japana odigrao je i šintoizam. Kroz šintoizam *kappa* se razvio u biće koje je duboko povezano s vodenim božanstvom odnosno, *kamijem* koji nastanjuje svaki element prirode, uključujući vodu. Ova veza je *kappi* podarila jedinstven značaj i moći koje utjelovljuju njihovu dvosmislenost. Kako je ranije spomenuto, jedno od imena za *kappu* je *suitengu* (jap. 水天狗). Naziv *suitengu* označava „vodu“ i referencu na, kako je ranije navedeno, *yōkaija tengu*. Autor sugerira da kombinacija ovih elemenata ističe karakteristične osobine *kappe*, povezujući vodu i poznatog *yōkaija*. Kako Howard navodi „čini se da je *suitengu* već postojeći *yōkai* jednostavno prilagođen da odgovara drugačijem okruženju što je u ovom slučaju *kappa*.“ Može se reći da glavna veza između ova dva nadnaravna bića leži u njihovoj povezanost s vodom. Dok je *kappa* prikazan kao zlonamjerni vodeni duh, *suitengu* prikazuje zaštitničko božanstvo vode. Oboje ističu važnost i opasnost prirodnog svijeta, posebno vode ilustrirajući poštovanje i strahopoštovanje koje ona izaziva. U tom smislu smatra se da *kappa* na mnoge načine potječe od šintoističkog boga vode (jap. *suijin*, 水神). *Suijin* kao božanstvo vode ima važno mjesto u šintoističkom vjerovanju, naglašavajući svetost i dualnost prirodnih elemenata. Ovaj prikaz *kappe* odražava se i razvija unutar konteksta drevnih japanskih vjerovanja. U drevnim vremenima Japana ljudi smatrali da je bilo koja vrsta nesreće nastala u vodi djelo vodenih bogova, u ovom kontekstu *kappe*. Izvodili su se posebni ritualni obredi uključujući prinošenje i žrtvovanje konja i krava u vodi kako bi se spriječile takve katastrofe. Iz tog razloga, strah i poštovanje prema ovim bićima je raslo te su seljaci vjerovali da bi zanemarivanje njihovog štovanja moglo dovesti do nesreće. (Komatsu, 2006: 100–101)

Osim što uzrokuju nesreće u vodi, također se vjerovalo kako *kappa* može utjecati i na poljoprivredne uvjete izazivajući prirodne katastrofe poput suše koje uništavaju usjeve i poplava koje mogu u potpunosti uništiti poljoprivredna područja. Kako je ranije spomenuto, *kappa* su bića koja su oblikovana dvosmislenim karakterom. Ova se bića ne zadržavaju samo u vodi, već se kreću između planina i rijeka. Time se ovi *yōkai* tijekom jeseni i zime smatraju bogovima planine (jap. *yama no kami*, 山の神) ili *yamawaro*, dok se u proljeće i ljeto prikazuju kao bogovi vode ili *kawawaro*. Navedeni prijelazi između planina i rijeka događaju tijekom proljetnih i jesenskih ekvinocija. Budući da su se *kappe* smatrali božanskim bićima koja imaju sposobnost vladanja vodom i vremenskim prilikama, činili su ključni element u poljoprivrednim zajednicama. Iz tog razloga, zbog straha i *kappinih* moćnih utjecaja, ljudi su počeli izvoditi razne obrede za dočekivanje ili ispraćanje *kappe* kako bi se osigurala sreća i uspješnost vegetacijske sezone. Stoga se može reći da je prikaz *kappe* kao poljoprivrednog božanstva kompleksan te ovo biće, koje se smatra vrstom „duha nižeg statusa“, posjeduje mnoge osobine koje ga povezuju s *kamijem*. (Foster, 1998: 9) Drugim riječima, kako je ranije objašnjeno, *kappa* se smatra *kamijem* zbog svoje duboke povezanost s prirodnim elementima i zbog svoje sposobnosti za uništavanjem, ali i zaštitom. Time se razvilo u biće koje zahtijeva poštovanje kroz žrtve i rituale, što dodatno naglašava njegov božanski status. Stoga se može zaključiti da iako je prikazan kao zlonamjeran duh, njegova uloga koja se povezuje sa šintoističkim konceptom štovanja prirode utemeljuje njegov oblik kao nadnaravnog bića s dvostrukom osobitosti.

S vremenom su navedene religije nastavile utjecati na stvaranje i razvoj *kappe* dajući mu oblik kao i jasno definirane karakteristike. Kroz razne usmene predaje naroda, *kappa* se od duhovnog bića razvio u malenog djeteta, otprilike veličine trogodišnjaka ili četverogodišnjaka. U nekim se pričama prikazuje i do veličine desetogodišnjaka. Njegovo tijelo je prekriveno dlakom ili ljuskama. Postoji bezbroj varijacija njegove boje kože gdje jedna od njih je plavo-žuta s plavo-crvenom glavom. Lice mu je obilježeno oštrim izgledom s kljunastim ustima te na leđima nosi oklop. (Foster, 1998: 4) Ujedno, Foster (2015:157) pojašnjava da *kappina* boja varira te u svojem radu prikazuje da ovo nadnaravno biće ima zelenu boju. *Kappin* oblik koji se razvio kroz vrijeme, autor tvrdi, podsjeća na majmuna, a ponekad i na divovsku žabu ili kornjaču.

Slika 10 kappa

Od raznih varijacija i verzija *kappe* koje su sinteza najčešće spominjanih karakteristika, jedna koja se stalno pojavljuje je posuda nalik tanjuru na vrhu *kappine* glave. Ta posuda (jap. *sara*, 皿) sadrži tekućinu obično opisanu kao vodu, iako točan sastav te tekućine nije poznat. Naime, bez obzira na to je li riječ o vodi ili nekoj drugoj tekućini, ova tekućina predstavlja životnu silu *kappe*. (Foster, 1998: 4) Autor smatra da ako se tekućina osuši ili prospe, *kappa* gubi svoju moć ili po nekim pričama čak može dovesti do njegove smrti. Ova značajna karakteristika *kappe* prikazuje duboku povezanost s budizmom i može se smatrati rezultatom utjecaja budističke filozofije i koncepata na stvaranje *kappe*. Iz ranije prikazanog, od svojih drevnih utjecaja, budizam je, sa svojim već spomenutim konceptima karme i prolaznosti života, nastavio oblikovati ovog čudnovatog i zastrašujućeg *yōkaija*. Drugim riječima, tijekom svojeg „pred-*kappa*“ vremena odnosno, u svom ranom obliku prije nego što je dobio precizne karakteristike *kappe*, ovo je biće bilo percipirano kao bezobličan i zlonamjerni vodeni duh ili božanstvo kojeg se treba štovati. Ipak, kako je ranije objašnjeno, u tom vremenu *kappa* je sa sobom nosio određene budističke koncepte koji su se s vremenom postepeno razvijali i dublje ga oblikovali. Kako su se budističke ideje sve više spajale u japansku kulturu, tako su se i priče o ovom vodenom duhu kao i sam *kappa* transformirale. To se može vidjeti u dolje navedenoj priči gdje Foster navodi:

„Djeca se igraju pored vode kada se pojavi dijete s kojim nisu upoznati i izazove ih na sumo borbu. Pomno promatrajući to dijete shvate da je to zapravo *kappa* i da mu je na glavi *sara* puna tekućine. Iz tog razloga djeca počnu mahati glavama; što natjera kappu da učini isto i prolije tekućinu koja je bila sadržana na vrhu glave. Ostajući bez snage, prisiljen je otići.“

Kroz ovu priču precizno je prikazano kako je budizam utjecao na oblikovanje *kappe* u daljnjim razdobljima. Ovo se nadnaravno biće može promatrati kao manifestacija budističkih koncepata prolaznosti i posljedica vezanosti. U priči je prikazano kako *kappa* izaziva djecu na sumo borbu pri tome simbolizirajući neočekivanu prepreku ili izazov u životu. Zatim *kappa* gubeći svoju moć oponašanjem djece simbolizira budističko učenje o nestalnosti naglašavajući da su sve stvari, uključujući njegovu moć, prolazne i podložne promjenama. Ujedno ono prikazuje kako vezanost i želja za zadržavanjem te vezanosti dovodi do patnje. Na kraju odlazak *kappe* označava neizbježan kraj koji dolazi zbog nemogućnosti zadržavanja te privrženosti. Iz navedenog može se zaključiti da se *kappa* razvio u biće koje prikazuje i simbolizira prolaznost i važnost oslobađanja od povezanosti. Odnosno, *kappa* se kroz budizam percipira i razvija u biće koje poučava ljude o važnosti prihvaćanja prolaznosti i odbacivanja vezanosti kako bi se stvorio put prema prosvjetljenju. Na taj se način prikazuje ranije spomenuta dvosmislenost ovog *yōkaija*.

Također, još jedna narodna priča koja ilustrira kako je budizam oblikovao *kappu* kako navodi Piggot (1969: 67–68):

„Postojao je jedan *kappa* koji je zavaravajuće izgledao poput djeteta i volio je pitati prolaznike pored svog jezera da se igraju igre „povuci prst“. Njegove žrtve bi tada bile povučene u vodu i više nikada ne bi bile viđene. Jedan čovjek na konju uspio je pobijediti ovog *kappu*. Isprepleo je prste s bićem, a zatim je natjerao svog konja u galop. Voda se izlila iz *kappine* glave i on je zatražio milost obećavajući čovjeku da će ga naučiti kako treba pravilno namjestiti kosti u zamjenu za njegovu slobodu. Čovjek je pustio biće iz svog stiska i kasnije je naučio sve čemu ga je *kappa* mogao podučiti. Kada je napokon oslobodio *kappu*, izvukao je još jedno obećanje da će pronaći novi dom te da neće više uznemiravati ljude. To je obećanje također bilo ispunjeno. Navodno, među potomcima tog čovjeka bio je jedan vješt ortoped. Tako se *kappino* znanje prenosilo kroz generacije smrtnika.“

Kroz navedenu priču također se može primijetiti kako su ova nadnaravna bića bila preobražena budističkim konceptima i utjecajima. Kako je ranije spomenuto, budizam sa svojim naglaskom na karmi, iskupljenju i prosvjetljenju imao je značajnu ulogu u preoblikovanju percepcije *kappe*. To se može uočiti u ovoj priči gdje se prikazuje da je *kappa* od zlonamjernog i opasnog bića postao onaj koji traži oprost i iskupljenje nudeći ljudima vrijedno znanje. K tome *kappina* je preobrazba, kroz

obećanje da neće prouzrokovati štete i nesreće ljudima, kao i prenošenje njegovog znanja kroz generacije simbolizirala budistički koncept karme pokazujući kako dobra djela i oprost mogu preobraziti čak i najzlobnija bića i stvoriti dugotrajnu korist. Tako je budizam pridonio složenijem prikazivanju *kappe* preobražujući ga iz jednostavnog simbola straha u kompleksno biće koje nosi dublje moralne lekcije.

Štoviše, koncepti šintoizma i budizma nastavili su pratiti i razvijati *kappu* u suvremenom Japanu. Kroz ranije utjecaje ovih religija *kappa* nastavlja živjeti kao biće koje odražava šintoističko poštovanje prema vodama. To se može uočiti kroz razne festivale i rituale koji se još uvijek izvode, posebno u poljoprivrednim zajednicama u nekim područjima suvremenog Japana, koje ovise o vodi za navodnjavanje. U tim zajednicama, *kappa* se prikazuje i slavi, kao što je ranije spomenuto, *suijin* odnosno, božanstvo vode. Naime, ako se tretira na odgovarajući način, lokalni *kappa* će preuzeti ulogu zaštitnika vode i osigurati dovoljno vode za navodnjavanje. U suprotnome, ako se zanemari ili ako je tretiran s prijezirom, *kappa* će prikazati svoj dvojni karakter u negativnom smislu i uzrokovati sušu ili poplave. (Foster, 2015: 158) Njegova uloga u prirodnom svijetu i njegova sposobnost da donosi blagoslove i prosperitet onima koji ga štiju čine ga istinskim *kamijem*, time naglašavajući kako temeljni aspekt šintoizma utječe na njegovo stvaranje i oblikovanje. Uz to, budistički utjecaji poput ranije navedene karme, prolaznosti, moralnih pouka i drugih, održani su dalje su u mnogim lokalnim pričama diljem Japana te nastavljaju razvijati *kappu* kao dobronamjernog, ali i zlonamjernog *yōkaija* koji je kroz prosvjetljenje sposoban na preobrazbu.

Povrh svega, može se reći da su šintoizam i budizam duboko oblikovali i razvili *kappu* u japanskoj mitologiji. *Kappa*, koji je nastao kao zloslutni i zastrašujući *yōkai*, evoluirao je u kompleksno biće pod utjecajem ovih religija. Kroz šintoizam *kappa* se povezao sa šintoističkim konceptom *kamija* odnosno božanstva vode, na japanskom poznatog kao *suijin*, time naglašavajući njegovu ulogu kao zaštitnika i izvor blagoslova, ovisno o njegovom štovanju. S druge strane, kroz budizam i njegove koncepte poput karme i prolaznosti života, *kappa* se razvio iz strašnog vodenog duha u biće sposobno za iskupljenje odnosno, prosvjetljenje i poučavanje naroda vrijednih moralnim lekcija. Kroz vrijeme ovi su se utjecaji ispreplitali obogaćujući *kappin* prikaz kao zaštitnika vode i simbola koji upozorava na posljedice nepoštovanja prirode. Na taj način, kroz kombinaciju religijskih koncepata, *kappa* je nastao i razvio se, ne samo u *yōkaija* iz

mitologije, već i kao kulturni simbol koji nosi duhovne i etičke teme unutar japanskog folklor.

6.4. Tanuki

Životinje, bile stvarne ili mitološke, također imaju značajno i utjecajno mjesto u japanskom folkloru što se odražava i na ove *yōkaije* jer su *tanuki* (jap. 狸) stvarne životinje. Foster (2015: 186) ih opisuje kao male, noćne, svejede sisavce koji izgledaju poput mješanca rakuna i vjeverice.

Slika 11 tanuki

Podrijetlo *tanukija* u folkloru povezano je s kineskom mitologijom u kojoj su uključene lisice i koja datira iz trećeg stoljeća. Međutim, postoji malo ako išta informacija o *tanukijima* koji potječu iz kineskog folklor. Naime, folklor koji uključuje *tanukija* uglavnom se razvio u Japanu zbog čega se *tanuki* smatra ključnim elementom japanske narodne predaje. Kineski utjecaj vidljiv je u japanskom izrazu *kori* (jap. 狐狸) koji proizlazi iz kombinacije *kanjija* za lisicu (jap. 狐) i rakuna (jap. 狸) te koja potječe iz ranih kineskih tekstova. (Novitskaia, 2015: 2–3)

Razvoj *tanukija* unutar japanskog folklor koji je duboko ukorijenjen u prirodi i religiji prikazuje uvid u to kako su se ovi *yōkai* razvijali pod utjecajem šintoizma i budizma. Foster (2015: 187) objašnjava da se ova nadnaravna bića mogu pratiti od *Nihon shokija* gdje su se prvi put pojavila stvorenja zvana *mujina*⁵ i bila su slična *tanukijima*. Naime, *tanuki* kao sami se nisu pojavljivali u japanskom folkloru sve do razdoblja Heian i Kamakura. U tim razdobljima *tanuki* su se počeli spominjati u zbirci

⁵ Mujina se odnosi na japanskog jazavca te je u nekim regijama Japana lokalno ime za *tanukija*; (Foster, 2015: 193)

iz japanskih priča (jap. *Uji Shūi Monogatari*, 宇治拾遺物語) iz 13. stoljeća te u horoskopskom japanskom kalendaru poznatom na japanskom kao *Nichu Reki*. (Novitskaia, 2015: 3) Kroz ova razdoblja *tanuki* su razvili određene karakteristike i dublje se povezali s budističkim i šintoističkim konceptima. U japanskom kontekstu, *tanuki* su se prikazivali kao šaljivci i lukavi prevaranti oblikovani magičnim moćima poput sposobnosti mijenjanja oblika. Ovi elementi su se razvili pod utjecajem budističkih vjerovanja u Japanu, a to se može uočiti u priči koju Foster (2015:187) navodi:

„Planinski pustinjač nakon godina duboke odanosti počinje primati noćne posjete Bodhisattve Fugena⁶ na njegovom bijelom slonu. Jedne večeri lovac koji donosi hranu pustinjaču bude pozvan da svjedoči svetom viđenju. Međutim, kad se Fugen pojavi, zračeci prekrasnom svjetlošću, lovac postane sumnjičav. Zašto bi njemu, ubojici životinja, bilo dopušteno ovo božansko viđenje? Tako on zategne strijelu na svom luku i cilja u sliku. Svijetlo nestane i začuje se zvuk pada. Ujutro lovac i pustinjač prate trag krvi do dna klanca gdje nalaze mrtvog *tanukija* sa strijelom u prsima.“

U budističkoj tradiciji, kako je ranije spomenuto, *tanuki* su povezani s transformacijom, ali i iluzijom odražavajući budistički koncept prolaznosti i iluzornu prirodu stvarnosti. *Tanuki* utjelovljuju ideju da ono što vidimo i doživljavamo nije uvijek stvarno. Kroz priču može se zamijetiti kako je budizam utjecao na stvaranje *tanukija* iz razloga što je kroz njihovu transformaciju i prevaru ilustrirao njegove ključne koncepte kao što su prolaznost svih stvari i potreba za razotkrivanjem iluzija kako bi se doseglo pravo razumijevanje stvarnosti odnosno, kako bi se doseglo prosvjetljenje. Kroz priču *tanuki* postaju simbol budističkog učenja o iluzijama koje zavaravaju ljudsku percepciju i udaljavaju ih od istinske duhovne spoznaje. Drugim riječima, *tanuki* su preuzeli ulogu bića koji prikazuju da prosvjetljenje nije lako postići te da se treba gledati dalje od površinskih pojava kako bi se shvatila stvarna istina postojanja. Štoviše, može se reći da je budizam pripisao ovim *yōkaima* glavnu značajku koja ih definira, transformaciju, time naglašavajući njihovu povezanost s duhovnim svijetom i često ih prikazujući kao manifestaciju ljudskih strahova ili nesvjesnih želja.

Istovremeno, gledajući na razvoj *tanukija* kroz šintoističko vjerovanje u navedenim razdobljima *tanukiji* svojom pojavom utemeljuju šintoističke tradicije. U

⁶ Bodhisattva Fugen je središnja figura u mahajanskom budizmu, njegova uloga je vođenje praktičara prema prosvjetljenju kroz radničku prasku i etičko ponašanje. (Encyclopedia Britannica, 2020)

šintoizmu, gdje prirodni duhovi ili *kami* imaju važnu ulogu, *tanuki* se smatraju manifestacijom ovih *kamija*. Iako *tanuki* nisu izravno duhovi već bića koja su sposobna mijenjati oblik, oni predstavljaju sposobnost prirode da se mijenja i prilagođava. Prema Fosteru (2015: 187) *tanuki* je životinja koja se nalazi na granici između dva svijeta simbolizirajući ekološku prijelaznu zonu između kulture i prirode. Autor navodi da „značajke životinje *tanuki* odražavaju se u njenom *yōkai* imidžu“. Drugim riječima, dvosmislenost kulture i prirode kod *tanukija* odražava se u njegovoj *yōkai* reprezentaciji. Time *tanuki* posjeduje sposobnost da istovremeno egzistiraju u ljudskom svijetu i u onom mitološkom. Kroz to, *tanuki* je viđen kao biće koje premošćuje jaz između ljudskog i prirodnog, a njegove karakteristike i ponašanja često odražavaju njegovu dvosmislenu prirodu. Stoga, može se reći da *tanuki* nisu samo životinje već predstavljaju složene prirodne sile te kao manifestacija njih odnosno, *kamija*, *tanuki* pokazuju kako je šintoizam oblikovao japansku percepciju prirode i njenog odnosa s ljudima te kako su ta vjerovanja utjecala na njegovo stvaranje i razvoj tijekom navedenih, ali i nadolazećih razdoblja.

Tijekom nadolazećeg Edo razdoblja prikaz *tanukija* kao zlobnog varalice i nespretnog metamorfa nastavila se razvijati. U to vrijeme budizam je postao važan dio tadašnjeg društva te se njegov utjecaj protezao na narodna vjerovanja i legende. *Tanuki*, s njihovim nadnaravnim sposobnostima koji su ukorijenjeni u japanskom animizmu i narodnoj religiji odnosno, šintoizmu, često su se prilagođavali budističkim nadahnutim moralnim pričama. Prema budističkoj tradiciji tijekom spomenutog razdoblja, koncepti poput prolaznosti, iluzije i važnosti moralnog ponašanja odnosno karme oblikovali su ova nadnaravna bića. Tijekom ovog razdoblja *tanuki*, osim što su bili viđeni kao bića koja se mijenjaju u razne oblike, počeli su se smatrati i bićima koja mogu mijenjati i krajolik koji ga okružuje. Tako je u raznim lokalnim legendama ta navedena značajka bila očitovana. (Foster, 2015: 188) Foster prikazuje neke od legendi gdje su tako *tanukiji* koristili svoju mogućnost preobrazbe i stvaranja optičkih iluzija na putnicima. Na primjer, osoba koja se vratila kući nakon ispijanja *sakea* se mogla izgubiti na poznatom putu koji su *tanuki* magično preoblikovali. Ove iluzije bile su toliko uvjerljive da bi putnike odvukle na nepoznati i opasni teren. Drugi aspekt *tanukijevog* nestašluka očituje se u njihovom stvaranju zvučnih iluzija. Kroz legende, *tanukiji* su koristili ovu sposobnost zbunjivanja putnika imitiranjem zvukova ili stvaranjem lažnih buka kako bi ih prevarili. Takve podvale često su dovodile osobe u

nezgodne situacije poput toga da ih dovedu do rijeke ili vodenog ruba gdje bi ih *tanuki* natjerali na nespretno krajeve čime bi upadali u rijeku ili vodeni rub. Stoga se može reći da *tanukijevi* šaljivi postupci, poput ranije navedenih iluzija ili trikova, nisu isključivo služili kao sredstvo zabave koje se prenosilo usmenom predajom već kao i moralne pouke koje upozoravaju na svjetovne privrženosti i posljedice prijevare.

Foster (2015: 189) tvrdi da postoji mnogo i raznolikih priča o ovim *yōkaima* zbog čega ih je teško generalizirati. Naime, u narodnoj svijesti Japana tijekom razdoblja Edo, *tanuki* je istovremeno prikazivan kao uobičajena svakodnevna životinja te lukavi i zbunjujući, a često komični *yōkai* koji mijenja oblik. Autor pojašnjava da iako su prikazivani sa svojim značajnim i jedinstvenim karakteristikama koje su oblikovane pod utjecajem budizma, u pričama su *tanukiji* često služili kao objašnjenja za općenito neobjašnjive pojave poput čudnih šumskih zvukova, osjećaja da netko promatra te raznih drugih neobičnih fenomena.

Štoviše, gledajući njihov razvoj kroz šintoizam u ovom razdoblju, može se reći da zahvaljujući njihovoj ulozi kao, već spomenutog, objašnjenja za neobjašnjive pojave, *tanukiji* su se razvili u zaštitnike prirode. Prema Novitskaiji (2015: 4–5) u šintoističkoj tradiciji *tanuki* su prikazani kao božanstva ili zaštitnici prirode. Kako je ranije objašnjeno, tijekom razdoblja Heian i Kamakura *tanukiji* su bili percipirani kao bića koja utjelovljuju animizam te se njihova slika nastavila razvijati tijekom ovog razdoblja pretvarajući ih u zaštitnike prirodnog svijeta. Sa svojom sposobnošću, ali i prisutnošću postali su povezani s duhovnom biti šuma, rijeka i planina. Tijekom razdoblja Edo, ovi *yōkai* smatrani su ne samo lukavim prevarantima već i zaštitnicima koji mogu utjecati na prirodni svijet i štititi ga. Ova percepcija njih razvila se iz tadašnjeg vjerovanja da se *tanuki*, kako je ranije navedeno, mogu prikazivati u različitim oblicima kako bi izazivali i prosvjetljivali ljude time potičući dublje poštovanje prema prirodnom svijetu. Dakle, *tanuki* su u narodnoj svijesti Japana tog vremena preuzeli ulogu kao blagonakloni duhovi povezani s očuvanjem i harmonijom. Ujedno, Baker (2024: 59–60) smatra da su služili kao zaštitari i čuvari na svetištima koristeći zemaljski humor i šarm kako bi držali nemirne odnosno, zle duhove podalje. Na taj način, *tanuki* u japanskom folkloru kombiniraju zavodljivost s zaštitničkim karakteristikama. Također, u to vrijeme nadodala se karakteristika ovim stvorenjima po kojoj su danas prepoznatljiviji, a to je njihov veliki skrotum koji koriste ne samo kako bi na razne kreativne načine promijenili svoj oblik već i simbolizirali plodnost i sreću. (Foster, 2015: 187)

Slika 12 prikaz tanukijevih mitoloških sposobnosti

Tijekom razdoblja Meiji, *tanuki* su nastavili zauzimati važno mjesto u usmenim predajama i folkloru. Iako su se društvo i religijski pogledi mijenjali pod utjecajem modernizacije, ova nadnaravna bića nastavila su biti dio japanskog naroda kao simboli prirodnih duhova i zabavljača. Priče o njima služile su kao način da se očuva dio tradicije i povezanosti s prirodom usprkos ubrzanim društvenim promjenama. *Tanukiji* su se ponekad pojavljivali i kao anegdote i izvještaji u novinama time naglašavajući njihovu trajnu prisutnost i značaj u svijesti japanskog naroda. Ujedno, zahvaljujući tim pričama i izvještajima, *tanukiji* su održali svoje prisustvo i bit tijekom ovog razdoblja koje je bilo obilježeno odbacivanjem starih vjerovanja u korist suvremenijih i modernijih pogleda na svijet. (Foster, 2015: 189)

Takav pogled na ove *yōkaije* nastavio se odražavati i u suvremenom Japanu. Unatoč sveprisutnoj modernizaciji i raznim promjenama koja su se odvijala kroz stoljeća, *tanukiji* prema Fosteru (2015: 190) ostaju „glavno objašnjenje za bilo što čudno...i u nekim dijelovima Japana se smatraju i dalje“. Drugim riječima, tijekom modernog razdoblja u kojem Japan trenutno živi *tanuki* su se, kako je već spomenuto, pod utjecajem religija, ali i raznih promjena koja su se odvijala kroz povijest, nastavili razvijati u bića koja se koriste kako bi se objasnile neobične i misteriozne pojave. Tako i danas u nekim dijelovima Japana ljudi još uvijek vjeruju u *tanukije* i pripisuju im zasluge za neobične događaje i fenomene. Stoga se može reći da su se *tanukiji* razvili u bića koja simboliziraju sve tajanstveno i zagonetno. Primjer održavanje takvog vjerovanja u ovom razdoblju autor prikazuje u svojem intervjuu s čovjekom u dobi od 70 godina iz prefekture Kagoshima koji priča svoju priču iz 1930. godine te navodi:

„Naravno, na ovom otoku se zasigurno ne može nalaziti vlak. Naime, usprkos tome, čovjek spava, a u to doba kupaonice su bile vani pa je morao obuti *gete*⁷ i otići van ako je htio koristiti toalet...i čuje zvuk vlaka. Nikad prije nije vidio vlak, čak ni čuo njegov zvuk...Čuo je ljude kako pričaju tome. Dakle, čuje zvuk vlaka i, vjerovali ili ne, dolazi vlak. I misli si „opa, to je stvarno vlak“ i čovjek trči i skoči u njega. Zatim vlak polako ide uz obalu i [on čuje], „Ovo je Jugoya-baba; ima li odlazećih putnika? Čovjek pomisli, „Već sam se ukrcao pa mogu ići do posljednje stanice...Sljedeća stanica je Kunboigawa...i onda je tu taj hram Suwa-jinja.“ U starim danima tu je bila stjenovita obala pa čovjek stigne do obale siđe te si napravi ugodno mjesto za ostanak. U međuvremenu, njegova žena [doma] misli da je izašao van obaviti nuždu te se još nije vratio. Bili su tek vjenčani pa se pita što se moglo dogoditi, kamo je mogao otići? Zove vatrogasce i počinje potraga. Vatrogasci pretražuju područje i kad pronađu čovjeka, on im ponosno kaže, „Hej, došao sam ovdje vlakom.“

Tanuki su se, kako je u poglavlju objašnjeno, kroz povijest razvijali i oblikovali kroz religiozne kontekste u različitim razdobljima japanske povijesti. Naime, važno je naglasiti da njihove ranije navedene karakteristike stečene pod utjecajem religija i narodnih vjerovanja se često povezuju s drugim mitološkim bićima u japanskom folkloru odnosno, *yōkaima* poput japanske lisice o čemu će biti riječi kasnije u radu. Novitskaia (2015: 3) navodi da „nepokoriva narav *tanukija* slična je japanskim liscama i često se pojavljuju kao likovi u folkloru koji su povezani jedan s drugim“. Autorica pojašnjava da ova dinamika odražava sličnost zapadnom folkloru s ovcama i vukovima, ali s razlikom u tome što su *tanukiji* uvijek jasno prikazani kao zasebna vrsta od lisica. Njihova simbolika obuhvaća lukavost i transformaciju, ali i dobrotu i zabavu, što ih čini zanimljivim likovima s dvosmislenim ulogama. *Tanukiji* su svojom naravi i samom pojavom postali važan dio japanskog folkloru, simbolizirajući složene aspekte ljudskog ponašanja i društvenih normi u tradicionalnim pričama.

Sve u svemu, može se zaključiti da je stvaranje i razvoj *tanukija* u japanskom folkloru obilježeno utjecajem religija. Kroz različita povijesna razdoblja u Japanu, šintoizam je pridonio *tanukijevom* oblikovanju kroz njegov animistički pogled i razvio ih u bića koja utjelovljuju prirodne sile odnosno *kamije* što je kasnije pridonijelo njihovom razvijanju u zaštitnike prirodnog svijeta. Ujedno, *tanukiji* su se putem religija razvili u bića koji ne samo da su pružali objašnjenja za neobjašnjive događaje već su prenosili

⁷ *Geta* (jap. 下駄) su tradicionalna japanska obuća slična sandalama, ali s drvenim platformama.

moralne pouke i očuvali povezanost s prirodom u kontekstu društva koje se ubrzano mijenjalo. S druge strane, budizam je svojim konceptima, poput iluzije i prolaznosti, im dodao dublje značenje te im dao značajke po čemu su danas poznati, preobrazbi. Putem budističkih priča ova nadnaravna bića postali su simboli izazova ka prosvjetljenju i time pružali moralne pouke narodu. Stoga se može reći da ova dvostruka priroda *tanukija* u japanskom folkloru pokazuje kako su se razvili iz jednostavnih narodnih priča u složene simbole s dubokim značenjem.

6.5. Kitsune

Još jedan *yōkai* koji odražava životinjski svijet u japanskom folkloru je lisica, na japanskom poznata kao *kitsune* (jap. 狐). *Kitsune* je jedan od najzanimljivijih i najpoznatijih *yōkaija* ne samo u japanskoj kulturi i folkloru već je ovo nadnaravno biće fasciniralo ljude i izvan zemlje. (Foster, 2015: 177)

Slika 13 kitsune

Podrijetlo *kitsune* u japanskom folkloru, može se pratiti od Kine gdje su se ovi *yōkai* prikazivali sa sposobnošću mijenjanja oblika. Ranije je u radu objašnjeno da poput *tanukija*, *kitsune* su se razvile iz kineske mitologije što se odražava u kineskoj riječi *huli* (kin. 狐狸) koji bez obzira na sastav riječi označava lisicu. Dok u Japanu, kako je već spomenuto, ista kombinacija riječi odnosi se na razne nadnaravne i problematične pojave uključujući i već objašnjenog *yōkaija* zvanog *tanuki*. (Foster, 2015: 178)

S druge strane, stvaranje i razvijanje *kitsunea* u Japanu, autor objašnjava, može se pratiti od *Nihon shokija* gdje se prikazuju kao bića koja simboliziraju dobre ili zle znakove. Smyers (1999: 76) navodi „657. godine stanovnici Ihamija vidjeli su bijelu

lisicu što je vjerojatno shvaćeno kao dobar znak. Međutim, 659. godine lisica je simbolizirala nešto zloslutno: „Lisica je odgrizla kraj bršljana kojeg je radnik iz okruga Ou držao u ruci i odnijela ga sa sobom.“ To se može interpretirati na negativan način iz razloga što korespondira s drugim značenjem gdje je pas donio ljudsku ruku i podlakticu do hrama i time prikazao predznak da će carica umrijeti. Stoga se može zamijetiti da su se tijekom drevnog Japana *kitsune* razvile u nadnaravna bića s dvosmislenom naravi. Ova dvojnost odražava utjecaj šintoizma koji nudi složen pogled na prirodne duhove. U tom kontekstu, *kitsune*, kao i druge životinje u šintoističkoj tradiciji, su bile poštovane kao duhovna bića sposobna duboko utjecati na ljudsku sudbinu.

Tijekom razdoblja Heian koji je svjedočilo spajanju narodnih šintoističkih vjerovanja s budizmom odnosno, sinkretizmu šintoizma i budizma, duboko je utjecao na japansku kulturu, ali i mitologiju oblikujući i stvarajući time prikaz *kitsunea*. Utjecaj religija tijekom navedenog razdoblja nastavio je i naglasio prikaz ovih *yōkaija* kao dobrotvornih, ali i zlih nadnaravnih bića. U šintoističkom vjerovanju, *kitsune* su smatrane svetim glasnicima Inarija, boga riže, plodnosti i blagostanja, na japanskom poznatog kao *ta no kami* (jap. 田の神). Štovanje Inarija nije postojalo sve do razdoblja Nara te su se ova božanstva povezala s lisicama tek tijekom navedenog razdoblja Heian. Naime, postoji mnogo teorija o nastanku vjerovanja o povezanosti *kitsunea* s Inarijem. (Foster, 2015: 181) Smyers (1999: 75–78) prikazuje jednu od teorija gdje se smatra da je najraniji oblik štovanja Inarija bio povezan s uzgojem riže i godišnjom izmjenom između božanstva polja, koje se brinulo za usjeve tijekom sezone rasta i planinskog božanstva, a je štitilo usjeve tijekom zime, čime se može pretpostaviti da je *kitsune* postala povezana sa štovanjem Inarija kroz taj agrarni kontekst. Također, zbog pretpostavke da su lisice često viđene u blizini polja i planina, one su postale zaštitnici rižinih polja te su se s vremenom ujedinile u Inarijev kult kao njegovi sveti glasnici. Stoga se može reći da su prema ovom vjerovanju *kitsune* smatrane „slugama“ Inarija koje najavljuju njegov dolazak. Druga teorija koju autorica spominje govori o tome kako su ljudi vjerovali da je u početku lisica jela zrele riže što je izazvalo zabrinutost među ljudima. To je prouzrokovalo gnjev Inarija te je kao odgovor ljutiti Inari preobrazio *kitsune* dodijelivši joj novu ulogu kao zaštitnika riže. Od tog trenutka nadalje vjerovalo se da je *kitsune* postala Inarijev odani glasnik te je bila zadužena za zaštitu rižinih polja i osiguranje uspjeha žetve. Dakle, na taj način se nekada problematična

kitsune razvila na poštovani položaj unutar zajednice simbolizirajući istovremeno i gnjev i dobročinstvo boga riže odnosno Inarija.

S druge strane, poveznica ovih *yōkaija* s božanstvom riže može se uočiti i u budizmu. Kao što je ranije spomenuto, kako se budizam širio diljem Japana tijekom razdoblja Heian, koncept *kamija* prilagođavao se elementima budističke misli time pridonijevši razvoju i oblikovanju *kitsunea* tijekom ovog razdoblja. (Smyers, 1999: 79–80) To je uočljivo u budističkoj priči gdje autorica navodi:

„U drevna vremena na planini Funaoka sjeverno od prijestolnice živjeli su stari lisici. Muž je imao bijelu dlaku po tijelu nalik redovima srebrnih igli, a vrh repa mu je sjao i izgledao kao petokraki *vajra* (budistički ritualni predmet). Žena je imala glavu jelena, a tijelo lisice te je vodila pet mladunaca, svaki drugačijeg izgleda. Oko godine 816., ove dvije lisice i njihovih pet mladunaca otišli su na planinu Inari i svi su kleknuli ispred svetišta te se s usrdnom molitvom obratili *kamiju*: „Iako imamo tijela divljih životinja, prirodno smo obdareni mudrošću. Iskreno želimo štiti svijet, ali je ova želja teško ostvariva u ovim [životinjskim] tijelima. S poštovanjem molimo da postanemo sveti pomoćnici ovog svetišta od danas nadalje.“

Kroz priču se može zamijetiti kako dvije lisice i njihovi mladunci ilustriraju transformaciju *kitsune* od običnih divljih životinja u poštovana duhovna bića. Kroz budizam, *kitsune* su se razvijale u svijesti japanskog naroda tadašnjeg doba kao bića koja posreduju između ljudi i božanstva uz pomoć svoje mudrosti i moći. Ujedno, kroz priču se može razumjeti da prema budističkom vjerovanju su životinje smatrane sposobnima za prosvjetljenje i posjedovanje urođenih mudrosti, unatoč njihovim zemaljskim prikazima. Može se reći da je ovo vjerovanje isprepleteno s šintoističkim animizmom. *Kitsune* su postali simboli graničnog prostora između ljudskog i duhovnog svijeta te su kroz budizam dobili dublje značenje od onoga u šintoizmu. Njihova tajanstvena priroda odražava složenost ljudskih želja i duhovnih težnji. Drugim riječima, njihove tajnovite osobine odražavaju duboke i složene aspekte onoga što ljudi žele i traže na duhovnoj razini. Stoga se može zamijetiti da su se kroz sinkretizam religija *kitsune* razvile u bića s dvosmislenom naravi, utjelovljujući divljinu prirodnog svijeta i mudrost i milost duhovnog svijeta. Prema tome *kitsune* naglašavaju ključni koncept budizma, a to je preobrazba. U budističkoj tradiciji preobrazba je često povezana s duhovnim prosvjetljenjem i sposobnošću da se prekorače zemaljska ograničenja.

Naime, preobrazba *kitsunea* očitovala se i kroz druge budističke koncepte koji su dodatno učvrstili njezinu osobnost. Već je spomenuto da budističko učenje naglašava moralno ponašanje, karmu, iluzije, ali i druge važne koncepte. Ti su se koncepti postupno integrirali u narodne priče o *kitsuneima* doprinoseći ne samo njihovom razvoju nego i oblikovanju karakteristika po kojima su danas prepoznatljivi. To se može uočiti u narodnoj priči gdje Foster (2015: 178) navodi:

„Jedan je čovjek upoznao „lijepu i osjetljivu djevojku“, oženio se njome te su njih dvoje dobili sina. U isto vrijeme njihov je pas dobio štene koji je neumorno lajalo na ženu. Jednog dana ju je prestrašio: „Prestravljena, odjednom se pretvorila u divlju lisicu i skočila na ogradu.“ Na kraju je par bio prisiljen razići se, ali njihova ljubav je ostala snažna te je žena nastavila dolaziti svake noći spavati s muškarcem.“

Navedeni primjer odražava jasno vidljiv utjecaj budizma na razvoj *kitsunea* i njihovih karakteristika, posebno njihovih sposobnosti mijenjanja oblika. U budističkim učenjima naglašava se prolaznost svih stvari, ali i važnost prepoznavanja iluzorne prirode svijeta. U navedenoj priči, *kitsune*, kroz svoju sposobnost preobrazbe te simboliziranju ljudskih želja i privrženosti, utjelovljuje te budističke koncepte. Prema tome, ovi *yōkai* dijele sličnost s ranije objašnjenim *yōkaima* zvanim *tanuki* gdje poput *tanukija* predstavljaju simbole budističkog učenja o iluzijama ističući da stvarnost može biti nepouzdana. Osim toga, prikaz *kitsunea* također je povezan s idejom karme gdje djela vode određenim rezultatima koji utječu na sudbinu pojedinca. U ovom kontekstu, pretvaranje *kitsunea* u ženu simbolizira njezinu pravu prirodu odnosno, karmičku posljedicu njezinih djela. Ova preobrazba također može simbolizirati već spomenutu ljudsku distrakciju i privrženost koje budizam smatra preprekama na putu ka prosvjetljenju. Stoga se iz spomenutog može pretpostaviti da preobrazba *kitsune* od obične životinje do prelijepa žene ilustrira njihovu kompleksnu ulogu kao posrednika između ljudskog i nadnaravnog svijeta. One su također postale simbol izazova i iskušenja s kojima se suočavaju ljudi u svakodnevnom životu time odražavajući dublje duhovne i moralne pouke. Tako su kroz budizam tijekom razdoblja Heian *kitsune* stekle svoj karakterističan oblik i značenje.

Slika 14 prikaz kitsuneine sposobnosti mijenjanja oblika

Tijekom nadolazećih razdoblja *kitsune* su se nastavile razvijati unutar šintoističkog i budističkog svjetonazora te su često dobivale nove interpretacije. Tijekom razdoblja Edo *kitsune* je nastavila svoju ulogu kao Inarijev sveti glasnik te se također tijekom spomenutog razdoblja proširilo vjerovanje i priče o *kitsuneinoj* sposobnosti obuzimanja ljudskog tijela, na japanskom poznatom kao *kitsune tsuki* (jap. 狐憑き). Smyers (1999: 90) objašnjava da je ovaj fenomen povezan s Inarijem zbog svoje povezanosti s *kitsuneom* i da je proizašao iz prakse *Inari sage* ili *Inari oroshi* koji označava „Inarijev silazak“. Ovaj religiozni ritual uključuje svjesno traženje proroka povezanih s božanstvom riže kako bi uspostavili komunikaciju s Inarijem i od njega dobili mudrost ili vodstvo. Važno je naglasiti da je spomenuti fenomen bio prisutan u japanskom folkloru od davnih vremena, ali su tijekom razdoblja Edo, kako je već spomenuto, vjerovanje i priče o *kitsune tsuki* postale još izraženije i raširenije. U ovom razdoblju također je došlo do značajnog porasta broja svetišta posvećenih bogu Inariju, što je dodatno učvrstilo povezanost između navedenog božanstva *kitsunea* i fenomena *kitsune tsukija*. Kitsuneina sposobnost obuzimanja ljudskog tijela dodatno je produbila fascinaciju i strahopoštovanje prema njima među narodom. Ljudi su nastavili vjerovati da razna čudnovata ponašanja proizlaze iz spomenutog fenomena te su odlazili u svetišta posvećena Inariju, koja su služila kao mjesta za pomoć i zaštitu od duhovnih i nadnaravnih problema, kako bi se izliječili od te bolesti. Drugim riječima, *kitsune tsuki* može se smatrati manifestacijom božanske prisutnosti ili intervencije gdje duh lisice može ući u ljudsko tijelo, ponekad kao kazna, a ponekad i kao sredstvo komunikacije s božanstvom. Stoga se može reći da opčinjenost može biti način na koji *kitsunei* kao sveti glasnici Inarija prenose božanske poruke ili izvršavaju volju božanstva. Gledajući kroz taj kontekst tijekom razdoblja Edo, navedeni fenomen dodatno je učvrstio

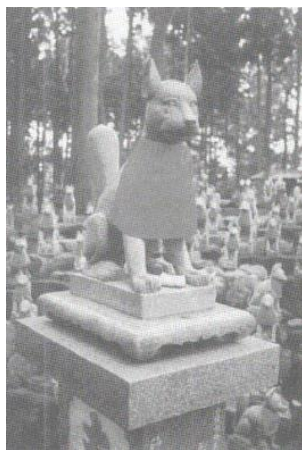
percepciju *kitsune* kao moćnih i dvosmislenih bića sposobnih utjecati na ljudske živote. Mnoge narodne priče iz tog razdoblja opisuju *kitsune* koje mijenjaju oblik, zavaravaju ljude ili preuzimaju njihova tijela. Jednu od tih priča navodi Foster (2015: 180–181):

„Jedne večeri čovjek je izašao van obaviti nuždu, a kad se vratio otkrio je da mu je žena udvostručena – u sobi su bile dvije osobe. Izgledale su identično te čovjek nije mogao odlučiti koja je njegova prava žena, a koja *bakemono*. Postavljao im je razna teška pitanja na koje su obje lako odgovarale. Naposljetku je donio odluku da jedna od njih nije sasvim prava pa ju je protjerao, a drugu zadržao kao svoju ženu. U godinama koje su uslijedile kućanstvo je napredovalo i ona mu je rodila dva sina. Jednog dana dječaci su se igrali skrivača i primijetili su da njihova majka ima rep! Sada kada je otkrivena njezina prava priroda lisica-žena više nije mogla ostati s obitelji i napustila ih je plačući. Ali tijekom sezone sadnje, ponovno se pojavila u svom istinskom obliku lisice kružeći oko obiteljskih rižinih polja. Od te godine pa nadalje, stabljike riže su se činile praznima, a poreznik je utvrdio da obitelj ne posjeduje ništa. No kada su posjekli stabljike, donijeli ih u kuću i ogulili ljuske, otkrili su da su pune riže...i s obzirom na to da nisu morali plaćati porez na svoj prihod, obitelj se obogatila.“

Priča ilustrira već spomenutu složenu ulogu *kitsunea* kao posrednika božanstva Inarija. Kroz svoje manifestacije kao žena ili dvojica ljudi, *kitsune* ne samo da zavarava ili testira ljude već i direktno utječe na njihove sudbine. Njihova sposobnost mijenjanja oblika, razvijena kroz budističke utjecaje, omogućava im da oblikuju stvarnost oko sebe često pružajući zaštitu ili čak kaznu ljudima ovisno o volji božanstva kojeg predstavljaju. Stoga se iz priče može primijetiti da se tijekom razdoblja Edo dvosmisleni karakter *kitsunea* učvrstio, a njihova uloga kao posrednika ili svetih glasnika Inarija se dodatno produbila.

Vjerovanje i prikaz *kitsunea* iz razdoblja Edo nastavlja utjecati na suvremeni japanski folklor. Foster objašnjava da diljem Japana može se zamijetiti kako kamene lisice čuvaju Inarijeva svetišta. Prema tome se može primijetiti da je strahopoštovanje prema fenomenu *kitsune tsuki* i dalje prisutno u suvremenom razdoblju čime se čuva tradicija i naglašava duboka povezanost između prošlosti i sadašnjosti. Ujedno, Smyers (1999: 108) smatra da, unatoč modernizaciji društva, *kitsune* zadržava duboko ukorijenjenu svetu i opasnu auru. Drugim riječima, ovaj se *yōkai*, razvijen uz pomoć budističkih i šintoističkih utjecaja, i dalje doživljava kao simbol mudrosti, lukavosti i povezanosti s prirodom te se njegova aura najčešće interpretira kao kombinacija poštovanja i opreza u japanskoj svakodnevnici. Smyers (1999: 111) navodi da „dogle

god ih Japanci ne zaboravljaju hraniti, *kitsune* će nastaviti naseljavati granice čuvajući svoje dragulje duhovnog i materijalnog blaga.“ Stoga njihova prisutnost simbolizira harmoničnu ravnotežu između prirodnog i ljudskog svijeta pridonoseći trajnoj prisutnosti *kitsunea* u japanskom folkloru.

Slika 15 kipovi lisica u svetištima Inarija

Povrh svega razvoj *kitsunea* unutar japanskog folkloru ilustrira sintezu šintoističkih i budističkih utjecaja. Od njihovih početaka kao dvosmislenih nadnaravnih bića u drevnim vremenima do njihovih kasnijih uloga kao poštovanih glasnika boga Inarija, *kitsune* simboliziraju dvosmisleni narav oblikovanu ovim religijama. Šintoizam je pridonio duhovnoj važnosti ovih *yōkaija* prikazujući ih kao čuvare i tumače ljudske sudbine, dok im je budizam nadodao filozofska obilježja prikazujući ih kao duhovna bića sposobna za preobrazbu, prikazivanje iluzija te za međudjelovanje duhovnog i zemaljskog svijeta. Na taj način *kitsune* su postali simboli mudrosti, lukavosti i složenosti ljudskih želja.

Interakcija između šintoizma i budizma, zajedno s narodnim tradicijama i vjerovanjima, značajno je pridonijela stvaranju i razvoju *yōkaija* spomenutih u radu. Šintoistička vjerovanja, utemeljena na poštovanju prirodnih duhova i animizma, pružila su okvir za razumijevanje nadnaravnih bića kao manifestaciju tih duhova. Prema tome *yōkai* često utjelovljuju duhove prirodnih obilježja ili fenomena koji izazivaju strah i divljenje. Ovim šintoističkim idejama snažno su oblikovani *yōkai* poput *kappe*, *tanukija* i *kitsunea* koji su povezana sa zaštitom prirodnih predjela i preobrazbom. Kroz šintoizam, *kappe* su postali zaštitnici voda, *tanukiji* su se razvili kao bića koja utjelovljuju prirodne sile, a *kitsune* su postali sveti glasnici boga Inarija. S druge strane, budizam je uvođenjem koncepata poput karme i reinkarnacije, ali i drugih, utjecao na

moralne i etičke aspekte *yōkaija*. Prema tome *yōkai* poput *onija* i *tengu* imaju dublje korijene u budizmu. Ovi *yōkai* su se kroz budističke moralne pouke i filozofske koncepte razvili u složena bića s moralnim značenjem i simbolikom prosvjetljenja. Također, folklor, usmene predaje i mitovi dodatno su obogatili karakteristike navedenih nadnaravnih bića. Kroz stoljeća ljudski folklor odnosno, rituali i moralne pouke skrivene u narodnim pričama i usmenim predajama o ovim *yōkaima*, prilagođavala i razvijala su se sukladno s promjenama društvenih vrijednosti i iskustvima. Tako se ovih pet *yōkaija* razvilo iz strašnih bića u pričama u složene simbole koji odražavaju interakciju između ljudi, prirode i nadnaravnog. Stoga se može zaključiti kroz navedene *yōkaije* kako religija i percepcija ljudi mogu preobraziti nadnaravne priče u duboko ukorijenjene simbole unutar kulturnog identiteta.

7. ZAKLJUČAK

Međudjelovanje šintoizma i budizma, zajedno s narodnim vjerovanjima i tradicijama značajno je pridonijelo stvaranju i razvoju misterioznih i nadnaravnih bića u japanskom folkloru poznatom kao *yōkai*. Tijekom različitih povijesnih razdoblja Japana ta su bića dobila brojna značenja i nazive. Početci *yōkaija* sežu u razdoblja Nara i Heian. U tim ranim razdobljima *yōkai* su se označavali izrazima poput *mono no ke* i *oni*, čime su se opisivale nadnaravne sile koje su smatrane prijetnjom ljudima. Ovi izrazi predstavljali su manifestaciju straha prema nepoznatom i neobjašnjivom. Strah je proizlazio iz prirodnih pojava poput potresa, bolesti i drugih fenomena, koje su ljudi pokušavali razumjeti kroz mitološke priče i narodna vjerovanja. U početku su *yōkai* bili apstraktna bića, ali su već tada zauzimali važno mjesto u svijesti japanskog naroda i njihovom shvaćanju svijeta i prirode. Tijekom razdoblja Edo pojam *yōkaija* se nastavljao razvijati, a osobito je populariziran kroz koncept *bakemono*, bića koja su sposobna mijenjati oblik. U razdoblju Meiji, *yōkai* postaju univerzalni pojam za neobjašnjive fenomene. Narodna predaja kroz mitove, festivale i druge oblike usmenih predaja očuvala je vjerovanje u *yōkaije* prenoseći moralne vrijednosti i pouke kroz generacije. Ujedno, u njihovom očuvanju su pridonijeli i ključni istraživači poput Sekiena Toriyame, Inouea Enryōa i Yanagite Kunioa. Njihov doprinos omogućio je ne samo očuvanje ovih misterioznih bića već i dublje razumijevanje *yōkaija* kao dijela japanskog identiteta.

Pored narodnog utjecaja, religija je također igrala ključnu ulogu u njihovom stvaranju i razvijanju. Religijska pozadina *yōkaija* posebno se očituje kroz njihovu povezanost sa *kamijima*, božanstvima šintoizma, gdje je granica između *kamija* i *yōkaija* nejasna. Šintoizam, kao autohtona religija Japana, naglašava animističku povezanost svih bića i pojava u prirodi s duhovnim silama stvarajući tako osnovu za vjerovanje u *yōkaije*. Unutar šintoizma *yōkai* se često percipiraju kao negativne manifestacije tih božanstava ili „neštovani *kamiji*“. *Kamiji*, kao božanstva povezana s prirodnim svijetom, mogu imati i pozitivne i negativne aspekte, a *yōkai* često preuzimaju te negativne strane. Međutim, kroz šintoističke praske, strah od *yōkaija* se postupno smanjuje te se *yōkai* razvijaju u *kamije* mijenjajući svoju negativnu konotaciju i postajući predmetom štovanja. Pod utjecajem šintoizma *yōkai* su se preobrazili iz strašnih stvorenja u pozitivne simbole unutar duhovnog sustava. Osim šintoizma, budizam je također imao ključnu ulogu u oblikovanju *yōkaija*. Dolaskom budizma u

Japan tijekom 6. stoljeća, ova nadnaravna bića postali su nositelji budističkih učenja, posebno onih povezanih s karmom i moralnim posljedicama. Kroz budistički utjecaj, *yōkai* su postali složeniji simboli reinkarnacije i karmičke ravnoteže naglašavajući kako svaka radnja nosi svoje posljedice. Ovaj religijski utjecaj produbio je njihovu ulogu u japanskoj kulturi pretvarajući *yōkaije* u složenija bića koja ne izazivaju samo strah već i podučavaju o moralnim vrijednostima. Sinkretizam religija i narodnih vjerovanja najjasnije se očituje kroz analizu istaknutih *yōkaija* poput *onija*, *tengua*, *kappe*, *tanukija* i *kitsunea*. Na temelju istraživanja može se zaključiti da *oni*, jedno od najpoznatijih bića u japanskom folkloru, prvotno prikazan kao strašan demon koji simbolizira zlo i kaos, je kroz utjecaj budizma postao složeniji lik. Budistički koncepti preobrazili su ovo misteriozno biće u simbol koji ne utjelovljuje samo destruktivne sile, već kaznu i karmu. Budizam je dodao novi element njegovoj simbolici gdje *oni* nije bio samo prijatna već i instrument božanske pravde koji kažnjava grešnike i one koji odstupaju od moralnog poretka. Slično tome, *tengu* koji je u ranim razdobljima japanskog folkloru bio prikazan kao opasno biće, također je prošao kroz značajnu preobrazbu. U početku smatran zlonamjernim duhom planina povezanim s opasnostima i kaosom, *tengu* je s vremenom postao zaštitnik šintoističkih svetišta i planinskih predjela. Ova preobrazba rezultat je sinteze šintoizma i budizma gdje je *tengu* preoblikovan u biće koje simbolizira zaštitu, mudrost i snagu odražavajući se u promjeni percepcije prema pozitivnijem prikazu ovih nadnaravnih bića. *Kappa*, biće povezano s vodom i rijekama, zadržalo je svoju neodređenu prirodu, ali se njezin značaj produbio kroz šintoističku perspektivu. Uz pomoć utjecaja religije, *kappa* je počeo biti viđen kao manifestacija prirodnih sila koje treba poštivati, reflektirajući kompleksan odnos između ljudi i prirode u japanskom društvu. Još jedan od važnijih *yōkaija* analiziranih u radu bio je *tanuki*. Ovo nadnaravno biće poznato je po sposobnosti mijenjanja oblika. Kroz utjecaj religija, razvilo se iz obične životinje u kompleksne simbole s dvosmislenim karakteristikama koje odražavaju dualnosti prirode i ljudskog postojanja. Posljednji *yōkai* analiziran u radu je *kitsune*, odnosno japanska lisica s natprirodnim moćima preobrazbe koja se posebno promijenila kroz povezanost sa šintoističkim božanstvom Inari. Kroz ovu vezu, *kitsune* je postala božanski glasnik, preuzimajući zaštitničku i pozitivnu ulogu, ali zadržavajući svoju dualnu prirodu koja simbolizira kompleksnost odnosa između ljudi i duhovnog svijeta. Šintoizam i budizam oblikovali su ovo nadnaravno biće kao biće koje simbolizira promjenu i dvosmislenost, odražavajući dublje filozofske koncepte o prirodi stvarnosti.

Kroz stoljeća, *yōkai* su se razvili iz strašnih i misterioznih bića u složene simbole koji odražavaju kompleksnu interakciju između ljudi, religijskih vjerovanja i nadnaravnog. Kombinacija religijskih utjecaja stvorila je kompleksna bića koja su održavala strahove ljudi, dok su narodna mašta i kolektivni strahovi, kroz priče i rituale dodatno oblikovali ova nadnaravna bića kao simbole nepoznatog. Ova interakcija između religijskih utjecaja i narodnih vjerovanja stvorila je složene figure koje su služile kao most između ljudskog i nadnaravnog svijeta, omogućujući ljudima da se nose s nepoznatim i da ga obrade kroz kulturne i duhovne narative. U modernom dobu, *yōkai* su zadržali svoju važnost i relevantnost, ali njihova percepcija se značajno promijenila. Iako su i dalje prisutni u folkloru, osobito u regijama Japana gdje se tradicionalni običaji održavaju, njihova uloga kao zastrašujućih nadnaravnih bića je oslabila. Umjesto toga, *yōkai* su se razvili u simbole kulturnog identiteta, oblikovane modernim shvaćanjem i društvenim promjenama. Njihov razvoj pod utjecajem šintoizma i budizma kao i narodnih vjerovanja učinio ih je trajnim dijelom japanske kulture, a njihova prisutnost u modernom japanskom društvu potvrđuje njihovu trajnu vjerodostojnost i važnost.

8. LITERATURA

1. Baker, M. A. (2024). *Tales of Japanese Folklore*. E-book: Tredition.
2. Foster, M. D. (1998). The Metamorphosis of the Kappa: Transformation of Folklore to Folklorism in Japan. *Asian Folklore Studies*, 57 (1), str 1–24. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/1178994> (pristup: 29. svibnja 2024.)
3. Foster, M. D. (2013). Inviting the Uninvited Guest: Ritual, Festival, Tourism, and the Namahage of Japan. *The Journal of American Folklore*, 126 (501), str 302-334. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/10.5406/jamerfolk.126.501.0302> (pristup: 6. svibnja 2024.)
4. Foster, M. D. (2015). *The Book of Yōkai: Mysterious Creatures of Japanese Folklore*. Oakland, California: University of California Press.
5. Freeman, R. (2010). *The Great Yōkai Encyclopaedia: The A-Z of Japanese Monsters*. North Devon: CFZ Press.
6. Howard, B. M. (2011). *A Yōkai Parade Through Time in Japan*. Dickinson College Thesis.
7. Imai, H. (2019). *Nihon no yōkai to shinbutsu – yōkai bunka ni miru nihonjin no shūkyōkan*. Hram Shinpukuji.
Preuzeto s: <https://chisan.or.jp/shinpukuji/center/workshop/forum/%E6%97%A5%E6%9C%AC%E3%81%AE%E5%A6%96%E6%80%AA%E3%81%A8%E7%A5%9E%E4%BB%8F%E2%80%95%E5%A6%96%E6%80%AA%E6%96%87%E5%8C%96%E3%81%AB%E3%81%BF%E3%82%8B%E6%97%A5%E6%9C%AC%E4%BA%BA%E3%81%AE%E5%AE%97%E6%95%99/> (pristup: 22. veljače 2024.)
8. Komatsu, K. (2006). *An Introduction to Yōkai culture: Monsters, Ghosts, and Outsiders in Japanese History*. Tokyo: Japan Publishing Industry Foundation for Culture.
9. Meyer, M. (2012). *The Night Parade of One Hundred Demons: A Field Guide to Japanese Yōkai*. Vlastito izdanje.
10. Novitskaia, V. (2015). *Tanuki in Folklore as a Mirror of Japanese Society*.
Preuzeto s: <http://hdl.handle.net/11299/212104> (Pristup: 14. lipnja 2024.)
11. Ōnuki, T. (1998). *Kami, Ijin, Yōkai*.

Preuzeto s: <https://www.keiwa-c.ac.jp/thesis/veritas/1998-07-01-14327/>

(Pristupljeno: 2. svibnja 2024.)

12. Piggot, J. (1969). *Japanese Mythology*. London, New York, Sydney, Toronto: The Hamlyn Publishing Group Limited.
13. Reider, N. T. (2010). *Japanese Demon Lore: Oni from Ancient Times to the Present*. University Press of Colorado.
14. Ross, C. (2020). *Haunted Japan: Exploring the World of Japanese Yōkai, Ghosts and the Paranormal*. Tokyo, Rutland, Vermont, Singapore: Tuttle Publishing.
15. Smyers, K. A. (1999). *The Fox and the Jewel: Shared and Private Meanings in Contemporary Japanese Inari Worship*. United States of America: University of Hawai'i Press.
16. Tokuda, K. (2018). The Conquest of Yōkai, Fairies and Monsters - Prologue: Heteromorphs in the East and West. *The Gakushuin Journal of International Studies*, 4, str 1-11.

Mrežni izvori:

1. Shugendō, Encyclopedia Britannica. [online].

Preuzeto s: <https://www.britannica.com/topic/Shugen-do> (pristup: 23.5.2024)

2. Bodhisattva Fugen, Encyclopedia Britannica. [online].

Preuzeto s: <https://www.britannica.com/topic/Samantabhadra> (pristup: 16.6.2024)

Izvori fotografija:

Slika 1. *Oni*. [iz knjige Foster, M. D. *The Book of Yōkai*]

Slika 2. *Oni kao izvršitelji kazni*. [iz knjige Komatsu, K. *Yōkai Culture*]

Slika 3. *Tsuina ritual*. [online fotografija] Preuzeto s:

<https://samukawajinja.jp/en/festival/tsuinasai.html> (pristup: 6. svibnja 2024.)

Slika 4. *Setsubun*. [online fotografija] Preuzeto s:

<https://samukawajinja.jp/en/festival/setsubunsai.html> (pristup: 6. svibnja 2024.)

Slika 5. *Namahage u paru.* [iz knjige Foster, M. D. *Inviting the Uninvited Guest: Ritual, Festival, Tourism, and the Namahage of Japan*]

Slika 6. *Prikaz namahage u domaćinstvu.* [iz knjige Foster, M. D. *Inviting the Uninvited Guest: Ritual, Festival, Tourism, and the Namahage of Japan*]

Slika 7. *Prikaz daitengu i kotengu.* [iz knjige Foster, M. D. *The Book of Yōkai*]

Slika 8. *prikaz hrama Kurama u kojem su tengu navodno boravili.* [iz knjige Ross, C. *Haunted Japan: Exploring the World of Japanese Yōkai, Ghosts and the Paranormal*]

Slika 9. *prikaz rijeke iza hrama Jogen-ji koji je navodno bio kappin dom.* [iz knjige Ross, C. *Haunted Japan: Exploring the World of Japanese Yōkai, Ghosts and the Paranormal*]

Slika 10. *kappa.* [iz knjige Foster, M. D. *The Book of Yōkai*]

Slika 11. *tanuki.* [iz knjige Foster, M. D. *The Book of Yōkai*]

Slika 12. *prikaz tanukijevih mitoloških sposobnosti.* [iz knjige Foster, M. D. *The Book of Yōkai*]

Slika 13. *kitsune.* [iz knjige Foster, M. D. *The Book of Yōkai*]

Slika 14. *prikaz kitsuneine sposobnosti mijenjanja oblika.* [iz knjige Smyers, K. A. *The Fox and the Jewel: Shared and Private Meanings in Contemporary Japanese Inari Worship*]

Slika 15. *kipovi lisica u svetištima Inarija.* [iz knjige Smyers, K. A. *The Fox and the Jewel: Shared and Private Meanings in Contemporary Japanese Inari Worship*]

9. SAŽETAK

Predmet proučavanja ovog rada je utjecaj religije na stvaranje i razvoj *yōkaija*, nadnaravnih bića duboko ukorijenjena u japanskom folkloru. Ispitujući međusobni odnos između šintoizma i budizma, rad ističe kako su ove religije oblikovale percepciju i razvoj *yōkaija* kroz stoljeća. *Yōkai* su oduvijek bili predmet strahopoštovanja, a njihova prisutnost bila je čvrsto povezana s religijskim vjerovanjima i narodnim običajima. Šintoizam sa svojim animističkim svjetonazorom pridonio je prikazu *yōkaija* kao manifestacija prirodnih i duhovnih sila spajajući ih s elementima strahopoštovanja i zaštite prirodnog svijeta. Budizam je uveo koncepte poput karme, prolaznosti i preobrazbe dajući dublje i moralne karakteristike ovim nadnaravnim bićima i time simbolizirajući dublja saznanja o prirodi postojanja. S vremenom *yōkai* su se razvili iz strašnih i misterioznih bića u složene simbole koji odražavaju interakciju između ljudi i vjere. Ovaj rad analizira ključne *yōkaije* kao što su *oni*, *tengu*, *kappa*, *tanuki* i *kitsune* pokazujući njihovo stvaranje i razvoj pod utjecajem religijskih i folklornih elemenata čime se naglašava njihova trajna važnost u japanskoj duhovnoj baštini i identitetu.

Ključne riječi: *yōkai*, *kami*, budizam, šintoizam, folklor

10. ABSTRACT

The subject of a study of this work is to show the influence of religion on the creation and development of *yōkai*, supernatural beings in Japanese folklore. By examining the mutual relationship between Shintoism and Buddhism, the study highlights how these religions have shaped the perception and development of *yōkai* over the centuries. Shintoism, with its animistic worldview, contributed to the depiction of *yōkai* as manifestations of natural and spiritual forces, linking them with elements of reverence and protection of the natural world. Buddhism introduced concepts such as karma, transience and transformation, giving these supernatural beings deeper and moral characteristics and thereby symbolizing deeper insights into the nature of existence. Over time, *yōkai* have developed from terrifying and mysterious creatures into complex symbols reflecting the interaction between people and religion. This study analyzes key *yōkai* such as *oni*, *tengu*, *kappa*, *tanuki* and *kitsune*, showing their creation and development under the influence of religious and folkloric elements, thereby emphasizing their enduring importance in Japanese spiritual heritage and identity.

Key words: *yōkai*, *kami*, Buddhism, Shintoism, folklore

11.論文の要旨

宗教が妖怪の創造と発展に与える影響

本研究の主題は、日本の民間伝承における超自然的存在である妖怪の創造と発展に対する宗教の影響を示すことである。特に神道と仏教の相互関係を検討することにより、これらの宗教が何世紀にもわたって妖怪の認識と発展にどのような影響を与えてきたかを明らかにするものである。妖怪は、古代から人々に恐れられ、敬われてきた存在であり、その存在は日本の宗教や民間信仰と密接に結びついている。

神道は、日本の土着のアニミズム的信仰であり、自然現象に宿る神々を信仰する。この宗教的視点は、霊的かつ自然の力を具体化した存在としての妖怪の概念化に大きな影響を与えた。例えば、妖怪はよく自然災害や病気などの説明しがたい出来事を象徴するものとして捉えられ、人々は宗教的信仰を通じてそれらを説明しようとしたのである。本研究は、神道がこれらの存在にどのように影響を与え、自然や霊的存在への敬意と結びつけ、妖怪を日本の文化に深く根付かせたかを探るものである。神道の儀式や祭りを通じ、多くの妖怪は恐怖の対象にとどまらず、自然の均衡を守る存在としても認識され、善と悪の二面性を持つ存在として描かれてきた。

一方、仏教は大陸から日本にもたらされ、妖怪の描写にさらに豊かな視点をもたらした。仏教は、業、無常、そして変化といった複雑な概念を取り入れ、妖怪に道徳的な意味を付与した。これにより、妖怪は単なる恐ろしい存在ではなく、道徳的な教訓や宇宙的な真理を象徴するものとして新たな理解を得たのである。例えば、変化という仏教の中心的な概念は、妖怪がよく変身能力を持つ存在として描かれる点と一致し、人生の移ろいや儚さを表現している。仏教的教えを通じて、妖怪は恐怖を引き起こす存在から、精神的および倫理的な葛藤を象徴する存在へと進化

し、悟りへの道や行いの結果を反映するようになった。妖怪は、単なる伝承上の怪物にとどまらず、仏教の価値観を強化する道徳的な物語の具現として位置づけられた。

本研究は、鬼、天狗、河童、狸、狐といった主要な妖怪の変遷を追い、彼らの民間伝承における起源を明らかにし、神道と仏教の相互作用を通じてどのように進化したかを検証する。例えば、鬼は当初は無形の存在として恐れられていたが、時が経つにつれて仏教の宇宙観に取り込まれ、よく来世での不道徳な行為の結果を象徴するようになった。同様に、天狗もかつては危険な山の霊として恐れられていたが、仏教の教義においては善と悪の両面を持つ存在として再解釈され、宗教的教えによって導入された道徳的複雑性を反映するようになった。本研究は、これらの妖怪が人間界と超自然界をつなぐ仲介者として機能し、恐怖や希望、社会的価値観を体現していることを強調している。例えば、変身能力を持つ狐やいたずら好きな狸などの妖怪を通じて、これらの存在が文化的メタファーとして機能し、人々が生活を支配する目に見えない力を理解する手助けをしてきたことが示されている。これらの妖怪は、何世紀にもわたる民間伝承に形作られ、日本の文化的・精神的歴史において重要な役割を果たしてきた存在である。

妖怪は、過去と現在、さらには未来を結びつける重要な存在である。日本人の宗教的な感覚や自然との関わりを象徴している。彼らの存在は、日本の文化や信仰に深く根ざしており、これらの超自然的存在が日本の歴史や社会において重要な役割を果たしてきたことを示している。様々な民間伝承や宗教的実践を通じて、妖怪は人間と自然界との複雑な相互作用を体現し、道徳的および倫理的な教訓を提供する存在である。このことは、妖怪の文化的重要性を強調するだけでなく、日本の思想や精神性の進化を理解する上でも、彼らの継続的な関連性を示唆している。

【キーワード】妖怪、神、仏教、神道、民間伝承